

ایکنجی سنہ

سنجی و آتجی صابی

دَارُ الْفُنُونِ

الهیافا کوئٹہ مجموعہ

تاریخی ، اجتماعی ، دینی ، فلسفی

حزیران — ۱۹۲۷

شہزادہ ہاشمی — اوقاف مطبعہ سی

۱۹۲۶

امام احمدك بر اثرى

اسلامك اڪ قديم ايكي مذهبك مناقشهسى

امام احمد بن حنبل ك اسلام تاريخنده كى موقى معلومدر . مذهب واعتقاد مناقشه لزينك اڪ حرارتلى زمانلرنده ايدى . مشهور اماملر و بويوك مجتهدلر حبسه آتيلوب ، بر قسمى اختلاف ايدبور و بعضيلرى ممتلكلرني ترك ايدبورلردى . ايشته اوصيرالرده قرآنده كى عقيدهلرلى اڪ بويوك بر مئائتله مدافعه ايدن بويوك بر ذات چيقدى : امام احمد بن حنبل [۱] . سلف اعتقادىنى تمثيل ايدن بومدافعه اسلامك صاف و نزيه شكلىنى محافظه غايهسىنى . استهداف ايدبورلردى . صوكرالى ، امام اشعري ده داخل اولادىنى حالده اڪ بويوك طالمر ، دوغربدن دوغرى به قرانك سينه سندن دوغان بومذهبك بايراقدارى (احمد بن حنبل) دى كنديلرينه متبوع اتخاذايتديلر .

امام احمد ، بومدافعه لرندن دولايى حبسه آتيلمش واوراده (ردالجهميه ...) ناميله . مشهور اثرىنى قلمه آلمشدى . تاريخ مذاهب نقطه نظرندن فوق العاده حائر اهميت اولان بوئر ، اعتقاداته و مذهب مناقشه لريه تخصيصى ايديلن علمى اثرلرده مأخذ اولارق ذكر ايدلمكده ايسه ده اثرك موجود اولوب اولمادىنى حقتنده معلوماً تمز يوقدى [۲] . نهايت .

[۱] تولدى ۱۶۴ وقاتى ۲۴۱

[۲] ابن تيميه ، احمد بن حنبل ك بو اثرندن كتابلرينك چوق يرلنده احتجاج ايتديكى كچى بعض پارچه لرده نقل ايدبور . ازجمله موافقة المعقول للمقول (۱ جزؤ ۸ ص) ده اثرك خطبه سنى ، (۲ جزؤ ۱۵۰ - ۱۵۲ ص) ده بر مبحثى تماميله وديكر مبحثى قسماً نقل ايتمشدر . كذا منهاج السنه (۳ جزؤ ۶۹ ص) ده كتابك خطبه سنى ورسالة الفرقان نام اثرنده (۱۱۰ ص) خطبه نك بر پارچه سنى نقل ايتمشدر . سفارينى ده « لوائح الانوار الالهية وسواطع الاسرار الاثرية » نام اثرنده . امام احمدك قوليله احتجاج ايدر و مذكور اثردن پارچه ل نقل ايدر . ازجمله لوائح ... (۱ ج ۵۸ ص) ده . اثرك خطبه سنى و (۲ ج ۳۳ ص) ده بر مبحثى تماماً نقل ايتمشدر . نقل اولنان بو پارچه ل ايله آلزده اولان متنك عباره سى آراسنده مستنسخ خطاسنه حمل اولوناجق بعض تخالف ، زياده و نقصان بولمقله برابر عيى معنابى افاده ايدبورلر و كتابك صحتنده شبهه محل بر اقبورلر . ابن حجرده بخارى شرحنده بو اثردن بعض فقره ل نقل ايدبور .

صوك زمانلرده استانبولده اترك بر نسخهنه تصادف ايداشدر . [۱] .
 اثر بر قاچ نقطه نظر دن اثر اهميتدر . چونكه مذاهبه دأثر يازيلان موجود اترك
 اك قديمى اولدينى كى او زمانده كى مناقشه لرك بر شاه اريدن و بزه ايلك عصر لرده كى
 اسلام عقیده لرینى و سلف مذهبنى الكو اسع بر صلاحیتله كوستریر .
 اترك ديكر بر اهميتى ده بوكون ياشامقده اولان وهابى مذهبك منبى كوسترمه سنده دره .
 مذهب لر حقتده بر چوق يزلده تدقیق لر و مناقشه لر اجر ايدلديكى بر صيراده بو اترك تاريخى
 قيمتك تقدیر ايديله چكى شه سزدر . معلومدر كه اكثر تى نجد قطعه سنده بولونان و هندستانده
 مهم بريكون تشكيل ايدن وهابيلرك مذهب اساسيلرى حنلى در . - قى كنديلرى يالكىز

سفارینى ، اترك امام احمده نسبتى تصحيح خصوصنده شويله ديور : امام احمدك بو كتابنى
 مذهبك بتون ائمه سى ذكر ايتدى ، خلال ، بو كتابنى عبداللهك كتابندن استنساخ ايتدم اوده
 پدرينك كتابندن نقل ايتمشدى ، ديور . كذا قاضى ابوعبلى « ابطال التأويل » نام كتابنده امامك
 بو ائزندن نقل ايتديكى پارچهلر ايله احتجاج ايديور . كذا ابن عقيل ، مذکور ائزده اولان بعض
 شيلرى كندى كتابنده ذكر ايديور . امام بهيق ده بعض پارچهلر نقل ايديور . بو كتابك امامه
 نسبتى ابن تيميه تصحيح ايتدى ، محقق ابن قيم ده بوكا اعتماد ايتدى و « الجيوش الاسلاميه » نام
 ائزنده تصحيح ايتدى (لوائح ۱ ج ۵۸ س) . سفارینى ، بو اترك تمامى ، « خلال » ك « السنة » نام
 كتابنده موجود اولدينى قيد ايديور . كشف الظنون بو كتابنى جوامع صيراسنده « جامع السنن »
 ناميله ذكر ايديور ، و كندى بآنده نظير سز بر كتابدر ، ديور . مع الانسف فهرستلرده بو كتابنى
 بولامادق .

[۱] بو اثر استانبولده روان كوشكى كيتبخانه سنده (۵۱۰) نومروده مقيد اولان مجموعه
 داخلنده در . كتابك فوطوغرافيه آليسان صورتى ترجمه نك صوكنه قولمشدر . كتابك اصلى
 ۲۵ × ۱۲ ابعادنده در . مجموعه داخلنده صيراسيله شواثرلر واردن : الابانه ، اصول السنة ، صريح السنة ،
 الرد على الزنادقة ، الرد على الجهية ، كتاب الصفات ، كتاب احاديث النزول ، الاربعين فى دلائل التوحيد ،
 بو ائرلر ايچنده احمد بن حنبل ك ، رد الجهيه سى ايله اشعري نك اهل الثغور ايچون يازديقى الاربعين ك
 ايكنجى نسخه سى موجود اولمادىنى ظن ايديوروز .

اترك مستسخنى كيم اولدينى آكلاشياميور ، شو قدر كه احمد بن حنبل ك اوغلى عبداللهه متصل
 سنده اوندن روايت ايديله رك متأخر زمانده يازمشدر . نسخه ده بر چوق يرده ، مستسخ خطارى
 واردركه بونلر ترجمه ائساننده كوستلشدر .

ترجمه ايدر كن ، ممكن اولدينى قدر اصلنه صادق قالميه و حرفيا ترجمه ائتميه اعتنا ايدلشدر .
 يالكىز ، ترجمه بى ، ديدى و ديدك لردن قورنارمق ايچون ، كتابك بعض يرلى محاوره شكلنه
 قونولدى و بعض يرلنده شيوهيه اويدورمق ايچون ، قال قلنازل ديور و ديوروز صورتنده ترجمه
 ايدلدى .

عملده دكل اعتقاد خصوصنده مذهبلىرىنىڭ خىلى اولدىغى سويله مكدده و كندىلىرىنه وهابى ده نىلمكدن زياده ، خىلى ده نىلمه سنى طلب اتمكدده درلر .
 اترك بر فائده سى ده بزه ، الهى تمزيه خصوصنده افراط ايدن (جهنم بن صفوان) ك عقيدلىرىنى ، وايوم عقائد كىتابلىرىمىزده موجود ارلان بعض فىكرلىك هسانكى منشادن كلىدىكى كوسترمه سنده در . بو اوضاحات كىتابك اهميتى كوسترمكك كافي كلىدىكى ايجون فضله معلوماته لزوم كورمىرك عينا ترجمه سنى تقديم ايدىورم .

*
 **

اللهه حمد اولسون كه بىغمبرلردن سو كرا حصوله كلن بوتون فترت زمانلرنده اهل علمدن بقايا بولوندىردى كه بو بقايا ، ضالانده اولانلرى هدايته چاغىر يور بو بو خصوصده اولردن كوردكلى اذابه صبر و تحمل كوسترىيور ، تولو حالنده اولانلرى كىتاب الله ايله احيا ايدىور و اهل عمانك بصيرت كوزلرتى نور لله ايله آچىورلر ايدى . بونلر ابلدسك اغواسنه قربان اولان نجه انسانلرى دىرلدىلر و دوغرو بولدن آربلوب متحير قالان نجه لىرى بوله كتىردىلر . بونلر ك انسانلره قارشى يادقلىرى معامله لرى نه كوزل ايدى ! انسانلر ك ايسه اولنره قارشى معامله لرى نه قدر چىركىن اولدى . بونلر ، فتنه باغلىرىنى چوزوب بدعت بايراقلىرىنى قالدىران جاهللىك قرآنى تاويللىرىنى ... ، [۶] غلوا و افراط ايدنلر ك تحريفلىرىنى و قرآنه استناداً اتخاذا ايتدكلىرى باطل مذهبلىرىنى كىتاب الله دن نفى و رد ايدىلر ؛ چونكه بو كىلر ك زمين اختلافلى قرآن اولوب ظاهراً قرآنى مدافعه ايدىلر سنده قرآندن آيرلىق خصوصنده برلشمشدرلر . علمسز و اذعانسز الله حقنده سوز سويلر و اللهه دائر حكملر و پرلر ، كلامك متشابهلرندن بحث ايدىلر و التباسلىله انسانلر ك جاهللىرىنى آلداتارلىق اولنلرى قرآنك متشابه قسمنه صوقارلر [۲] بو كى اضلال ايدنلر ك فتنه سندن اللهه صيغىمه من لازمدر .
 جهنم ايله جهنمه تابع اولان طائفه ده بويله در ... بونلر ، انسانلر ك جاهللىرىنى كندىلىرىنىڭ تلىس ايتدىكلىرى شىلرله ، كىتاب سندن متشابه اولان آيت و حديثلره دعوت ايتدىلر ؛ سوزلريله برچوق انسانلرى اضلال ايدىلر .

[۱] المزدكه نى نسخه ده « تاويلن الجاهلین » يازلمش . دوغروسى « تاويلن الجاهلین » در .
 [۲] المزدكه نى نسخه ده (ويخندون جهال الناس الى المتشابه من القرآن) ده نىلمشدر . العقل والنقل ۱ ج ۸ ص « الى المتشابه من القرآن » يرينه « بما يلبسون عليهم » سفارى نى ده ۱ ج ۵۸ ص « بما يشبهون عليهم » .

اللهمك دشمانى (جهنم) ك حالى حقنده مطلع اولدقلىرىمىز شوندىن عبارتدر :

كنديسى خراسانك ترمذ (قصبهسى) اهايسندن ، جدل و كلام صاحبي چككلى بر آدم ايدى ، سوزلرينك چوغنى الله حقنده واللهم دائر ايدى ، بو آدم مشركاردن سمنيه تسميه اولونان برطائفه يه ملاقى اولدى ، بونار جهمي تانيديلر وسنكله مباحثه ايدم جكمز ، اكر بزم ديلمز اوست چيقارسه سن بزم دينزه كيره جكسك ، ا كرسنك دليلك اوست چيقارسه بوسنك دينك كيره جكمز ديديلر . بونك اوزرينه آرالرنده شو محاوره جريان ايتدى :

— سن ، براللهمك اولديغنى اعتقاد ايدىورسك دكلى ؟

— اوت !

— اللهمكى هيچ كوردكلى ؟

— كورمه دم !

— سوزيني ايشتك مى ؟

— خاير !

— قوقوسنى مى قوقلادك ؟

— خاير !

— اونا هيچ تماس ايتدكلى ؟

— خاير

— شو حالده اونك الله اولديغنى نه دن بيلدك ؟

جهنم بونك اوزرينه متحير قالدى ، قرق كون كيمه عبادت ايدم جككى بيلهمدى ، صوكرا خرسندان زنديقارينك دليللرى طرزنده برطاقم دليللر تدارك ايتدى . شوبله كه : خرسندان زنديقلىرى : عيسادا اولان روح ، اللهمك — ذاتندن عبارت اولان — روحيدر . الله هرهانكى بر شيشى احداث ايتك ايسترسه خلقندن برينه حلول ايدر وخالقك لسانيله تكلم ايدر ؛ ايستهديكى شيشى امروديلهديكى شيدن نهى ايدر . او ، كوزلره كورنمىن بر روحدر ديه اعتقاد ايدرلر .

ايشته جهنم بومنوال اوزره هجت تدارك ايتدى وسمنيه بروجه آتى مقابلهده بولندى :

— سن كندكده برروح بولونديغنه اعتقاد ايدىورسك دكلى ؟

— اوت .

— شو حالده روحي هيچ كوردكلى ؟

— خاير

— سورينى ايشدكنى؟

— خاير!

— اونده دوياچمك بر شى ياخود دو قونولاچق بر شى مى بولدك؟

— خاير

ايشته الله ده بويله ... اونك يوزى كورواز ، سسى ايشيديلز ، قوقوسى قوقلاناز ، او ، كوزلردن غائبدر ، بوويا شوشكلمه دكلدر، ديدى ، وقرآنك متشابه آيتلردن شو: (ليس كمثلها شى : هيچ بر شى اونك مثلى دكلدر . سورة الشورى) ، (وهو الله فى السموات وفى الارض : كوكده ويرده آنجق او الله در . سورة الاعراف) ، (لاندركه الابصار وهو يدرك الابصار : كوزلراونى ادراك اتمزلر ، او ، كوزلرى ادراك ايدر . سورة الانعام) اوچ آيتى بولدى . ايشته مذهبنك اساسنى بو آيتلر اوزرينه بنا ايتك صورتيله قرآنى ، غير صحيح صورتده تاويل ورسول اللهك حديثلرني تكذيب ايتدى ، وبركيسه ، اللهك قرآنده كنديسنى توصيف ايتديكى ، ياخود رسول اللهك اونك حقنده سويله ديكى صفتلر ايله اللهى توصيف ايدرسه ، كافر ومشبهه دن اولور ، ديدى وبوسوزيله بر چوق انسانلرى اضلال ايتدى ، بصره ده كنديسنه (امام اعظم) ابو حنيفة نك و (عمرو بن عبيد) ك شاگردلردن بر چوق كيمسه لر اتباع ايتديلر ، بو صورتله جهنم ، « جهميه » ديتنى وضع ايتدى .

شيميدى خلق ، اولردن « ليس كمثلها شى » قولينك معناسنى صوريبور؟ اولر ، اشيا مياننده اونك مثلى هيچ بر شى يوقدر ، عرش اوزرنده ، نصل بولتيورسه ، يدى قات يرك آلتنده . [۱] دنخى اويله جه بولنور ، هيچ بر مكان اوندن خالى دكلدر ، بووياشو مكانده دكلدر ، تكلم اتمه دى وايمز ، نه دنياده ، نه آخرنده اونى كيمسه كور. مز ، هر هانكى بر صفت ايله وهر هانكى بر فعل ايله نه توصيف اولنور نه ده بيلنير ! اونك حدى (غايت) ومنتهاسى يوقدر ، عقل ايله ادراك اولونماز ، اوتاميله وجوددر [۲] ، بوتونيله نورددر ، بوتونيله قدرتدر ، ايكي مختلف شيدن عبارت اولاماز ، اونك آشغيسى يوقاريسى ، اطراف وجوانجى يوقدر ، اونك صاعى صولى يوقدر ، ثقيله دكل ، خفيفه دكلدر ، اونك ايجون

[۱] « الارضين السابعة » يازلمش .

[۲] « وهو وجدكاه » يازلمش . « وجود » اولسى احتمالى قرييدر . اواحماله كوره ترجمه ايدلمشدر .

بور يوق ، جسم يوق ، ياپلىش (يعنى كنديسنه عمل و تاثير اجرا ايدلمش) دكلدر . والله ، قلبكه خطور ايدن هر بيلديكك شينك خلافة در . جوانى و برييورلر .

بزديرزكه : الله شيميدر ؟ اونلر ، اوت شيدر ؟ فقط ديكر شيلر كى دكلدر ، ديرلر . عقل صاحبلى ايسه بونك « لاشى » ديمك اولديغنى آكلارلر [۱] و بوضورتله ، اونلر كى هيچ برشيئه اتباع ايمه ديكلىرى [۲] و يالكلر علناً سويله دكلرى شيلر ايله كنديلرندن شناعتى دفع ايمه يه چالشديقلىرى هر كسه ظاهر اولور . كنديلرينه كيمه عبادت ايدورسكلر ؟ ده نيلديكى زمان .

بوخلقك امورىنى تدبير ايدنه [۳] عبادت ايدهرز جوانى و برييورلر . بو ، خلقك امورىنى تدبير ايدن ، هيچ برصفتله بيلينه مزى ؟ مجهوليدر ؟ ديديكمز زمان اونلرده اوت دييورلر .

شوحالده مسلمانلر سرك هيچ برشيئه اقتدا و اتباع ايمه ديككلىرى و آنحق اظهار ايتديككلر شيلره كنديكزدن شناعتى دفع ايتك ايسته ديككلىرى آكلاديلر . ديرز . صوكر ا بونلره اوتدبير ايدن ، موسى ايله تكلم ايتدى ؛ ديديكمز زمان ، تكلم ايتدى و ايمز زيرا سوز عضوسز اولماز ، الله ده ايسه اعضا بو قدر . جوانى و يرلر .

جاهل برآم ، بونلر ك سوزلرينى ايشتديكى زمان ، الله كى زياده تعظيم ايدنلر ك بونلر اولديغنى ظن ايدر ، و سوزلرينى الله افتر اجهته توجه ايتديكلرينى آكلايماز .

جهمى دن صوريلاجق شيلردن اولمق اوزره او كا شوبله ده نيلير : قرانك مخلوق اولديغنه دائر جناب اللهك قرانده هر هانكى بر خبرينى بوليورميسك ؟ البت بولا ما ز . رسول للهك (صلى الله عليه وسلم) حديثلر نده قرآن مخلوق ديديكنى بوليورميسك ؟ شهه سز بولا ما ز . شوحالده بوسوزى نردن چيقار يورسك دنيلديكى زمان در حال الله تعالى نك (انا جعلناه قرأنا عربيا : اوفى بزعرين قرآن قيلدق . سورة الزخرف) قولندن ديهه جك ؛ ظن ايد ييور كه « جعل » (خلق) معنا سنه در . بوضورتله كلام متشابه دن بر كله ادعا ايد ييور كه بونكله متشابهانك تيزيلنده الحاد قصد ايدنلر و تاويلنده فتنه يه (بول آچق) ايسته ينلر احتجاج ايدرلر .

[۱] سلفه كوره الله تعالى نك صفتلى اولديغى كى حد و غايى دخی واردر . و (شى) اطلاق ايديلن موجودلك حد و غايى وصفى اولمق لازمدر . بر (شى) دن بولوا زى نفى ايتك اونك (لاشى) اولديغى سويلكدر .

[۲] « لا يأتون بشى »

[۳] يربد يازلمش يدبر اولاجقدر .

شونى ايضاح ايدلم : قرآن كريمده خلقك افعال واقوالندن حكايه طريقيه مذكور اولان جعل ايكي معناده قوللائيلىشدر : برى خلقك تسميه لى ديكرى ده خلقك فعللرندن بر فعل معنالييدر . الله تعالىنك (الذين جعلوا القران عضيبن : قرانى پارچه پارچه يابديلر مختلف قسملره آيبرديلر . سورة الحجر) قولنده اولان جعل ، تسميه معناسنه در . چونك مشركلر ، او (قران) شعر در ، اولكييلرك خبرلريدر ، وصايقلامه لدر . ديمش لردى . كذا (وجعلوا الملائكة الذين هم عباد الرحمن اناءاً : للهك خالص قوللرى اولان ملائكة ي ديشى قيلديلر . سورة الدخان) آيت كريمه سنده بونلر ملائكة ي اناء تسميه ايتديلر ديمكدر . بونكده بر ابر قرآنده (جعل) تسميه معناسندن باشقه معناده ده ذكر اولندي . الله تعالى بيوريوركه (ويجعلون اصابعهم فى اذانهم : پارماقلىرىنى قولاقلاربنه قيلارلر . سورة البقره) ، بوق عبادك فعللرندن بر فعل معناسنه در . كذا (حتى اذا جعله ناراً : اونى آتش قيلنجه . سورة الكهف) بيوريوريوركه بوقه فعل معناسنه در . ايشته بونلر مخلوقلر طرفندن اولان (جعل) در .

صوكر الله تعالىنك كندى امرنده خالقيته تعلق ايدن (جعل) آنجق خلق (ياراتمق) معناسنده اولور وآنجق «خلق» مقامنه قائمدر واوندن آيىلمز . خلق معناسنه (جعل) قوللائيلىلان يرلردن اولمق اوزره (الحمد لله الذى خلق السموات والارض وجعل الظلمات والنور : سموات وارضى خلق ايدن ، ظلمات ونورى قيلان الله حمد اولسون . سورة الانعام) بيوريوريوركه ظلمات ونورى خلق ايدن ديمكدر . كذا (وجعل لكم السمع والابصار : سزك ايجون سمع وبصرلر قيلدى . سورة الملك) (ووجعلنا الليل والنهار آيتين : كيجه وكوندوزى ايكي آيت قيلدق . سورة لاسرى) ، (وجعل الشمس سراجاً : كوانشى سراج قيلدى ، يعنى سراج اوله رق خلق ايتدى . سورة نوح) ، (الذى خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها : سزى برفسندن خلق ايدوب اشنى = زوجنى اوندن قيلان . سورة النساء) يعنى آدمندن خلق ايدن ، (وجعل لها رواسى : اونك ايجون [ريوزى ايجون] ثابت داغلىر قيلدى . سورة التمل) كى آيتلر واردر . بونلرك امشالى قرانده چوقدر . الله تعالى حقنده بوموال اوزره ذكر اولنان جعل آنجق خلق معناسنه كلىر .

ديكر معنابه اولمق اوزره (ماجعل الله من بحيرة ولائبة : الله بحيره وسائبه قيلمادى [۱] .

[۱] جاهليته عربلر ، اكر برده وه صوكنجيسى اركك اولمق اوزره بيش سنه ياورو دوغرورسه ، علامت اولمق اوزره قولاغنى ده لهرك صالورلر ، بينمهنى وخدمته قوللائيلىماسنى حرام قيلارلر ، كيسه اونى سرعى دن وصولون قوشماز . يورمكندن حاجز قالان يوزغون آدمده راستلارسه ، يته

سورة المائدة)، (انى جاعلك للناس اماماً : بن سنى انسانلره امام قبالاجم . سورة البقره) ديور، ايشته بوآتلرده جعل خلق معنا-نه دكلدر . زيرا بحيره وسائبه ناميله ده وه لرك خلق اولناسى موضوع بحث دكلدر ، ابراهيمك خلقى ايسه امام اولماسندن مقدم در . كذا ابراهيم عليه السلام (رب اجعل هذا البلد آمناً : يارب بوبلدي امين قيل . - سورة ابراهيم) ينه ابراهيم عليه السلام (رب اجعلنى مقيم الصلوة : يارب بنى نمازه مداومت ايئلردن قيل . سورة ابراهيم) ديور . ايشته بوآتلرده ده جعل خلق معنا-نه دكلدر زيرا ، بنى مقيم الصلوة اولارق خلق ايت معنا-نى تصد ايتيور .

كذا جناب الله (يريد الله الا يجعل لهم حظافى الآخرة : جناب الله اونلر ايجون آخرتده حظ قيلماق ايتيور = يعنى اونلرى آخرتده حظسز براقق ايتيور . سورة آل عمران) ديور . كذا موسى عليه لسلامك والده-سه (انارادوه اليك وجاعلوه من المرسلين : بز اونى سكا اعاه-ايده جكز ويغمبرلردن قبالاجم . سورة القصص) ديور . ايشته بوآتلرده بزاونى مرسل خلق ايده جكز معنا-نى تصد ايتيور زيرا الله تعالى موسى نك والده-سه ، اولجه موسى بنى كنديسنه اعاه-ايده چكنى صوكر رسول ياباجنى وعد ايديور . كذا (ويجعل الحليث بمضه على بعض فيركه جميعا فيجعله فى جهنم : خبيثى بهضيسنى بعضسى اوزرينه قيلولب يكديكرينه بيغارق جهلسنى جهنمده قيلمق ايجون . سورة الانفال) ، كذا (وفريدان تمن على الذين استضعفوا فى الارض ومجملهم ائمة : ريوزنده استضعاف - ضعيف كوريلهرك حقلرى هضم اولنالزه - ايديلنلره انعام ايتكم ياخود قوت ويرمك واونلرى ائمه قيلمق ايتيور [۱] . سورة القصص) ديور كه يونك معنا-سى دخى ، بزاونلرى ائمه خلق ايذرده وارئلردن قيلولرز ديمك دكلدر . كذا (قلما تجلبى ربه لاجبل جعله دكا : ريسى جبله تجلبى ايتديكى زمان اونى پارچه پارچه قيلدى . سورة الاعراف) ديور [۲] .

اوده وه به بنمز . ايشته بوكا بحيره ديرلر، دهلك معنا-سه اولان «بحر» دن قولاغى ده لينمش ديمكدر . كذا سفره چيقاجق اولورلرسه ياخود خسته اولورلرسه ده وهم «سائبه» اولسون ذبه نذرايدرلردى بونى ده بحيره كى بنمه بنى وقولانمه بنى حرام ايدرک صالويورلردى . بوكا «سائبه» دنير . كشاف ج ۴۳۷ ص

بحيره ، سائبه ، وصيله ، حامك مختلف شكلرده ايضاحلرى وازهر . بونلر جاهليت عادتلرى در الله تعالى قران كريمده . بونلرى رد ايدهرك ، الله بويله شيلر مشروع قيلمادى ، ديور .

[۱] نسخه ده ياكش اولهرق «فريدان يمن» يازلش .

[۲] راغب اصفهانى دييوركه ، جعل بش وجه اوزره استعمال اولنور ۱ - صار معنا-سه ، جعل زيديقول كى . ۲ - ايجاد معنا-سه جعل الظلمات والنور كى . ۳ - برشيدن برشيثى چيقارمق

بونك امشالى قرآنده پك چر قدر . بو وبوكي آيتلرده اولان جعل هيچ بروجيله خلق معناسنه دكلدر .

شو حالده الله تعالى «جعل» بي ايكي وجهله : بر كره خلق (يار اتمق) معناسنده ، ديكر دفعده خلق معناسنك غيريسنده ، استعمال ايديور ايكن ، جهمي هانكي دليله استناداً جعل بي خلق معناسنه تخصيص اتمشدر؟!...

اكر جهمي ، قرآن نك مخلوقيتنى ادعاده دليل اتخاذا ايتديكي « انا جعلناه قرآناً عربياً » ده كي (جعل) بي اللهك وصف اينديكي معنائه حمل ايدرسه ناعلا! .. يوقسه اللهك كلامنى ايشدوب تعقل ايتد كدنصكرا قصداً (بيله رك) تحريف ايدنلر جمله سندن اولور . يز ؛ الله تعالى قرآن كريمده (انا جعلناه قرآناً عربياً : بزاونى عربى قران قيلدق) بيورسيور ، بوراده « جعل » ي ، خلق معناسنه اولق اوزره دكل ، بلهكه افعال الهيمدن برفعل اولق معناسنه قولالسيور ، ديوروز ، نته كيم سورة يوسفده : (انا جعلناه قرآناً عربياً لعالمكم تعلمون : بز قرآن كريمى ، آكلما كزوعقل ايرديرمكزا ايجون ، عربى قيلدق) بيورمشدر . كذا (لنتكون من المنذرين بلسان عربى ميين : ايجق عربى لسانله منذر اولماك ايجون) و (انا ليسرناه بلسانك : بزاونى (قرآن كريمى) بالكز سنك لسانكله تيسير ايتدك . سورة الدخان) بيورمشدر ، وقتا كه جناب حق قرانى عربى قيلور ، نبى (صلى الله عليه وسلم) ك لسانى ايله قولايلاشديريور . او حالده بو (جعل) ، اللهك ، كنديهيله قرانى عربى قيلدقنى برفعل اوليور . ايشته بويان ، الله تعالى هدايتنى ايشته ديكي كيمسه يه كافيدر .

صوكر اجهم محال اولان برشى ادعا ايتدى وديدى كه : خبر ويريكز ! قران ، الملهميدر ؛ اللهك غيريميدر ؛ بصورتله قران ايجون اويله برشى ادعا ايدسيور كه انسانلرى شاشيرتيور (وهمه دوشوريور) . شهبه يوق كه بوسؤال جاهل اولان بر كيمسه يه صورولاجق اولورسه البته ايكي قولك برنجى سويله يه جك ، اكر ، اللهدر ديه جك اولورسه ، جهمي ، كافر اولدك ديه جك اكر غير اللهدر ديه جك اولورسه اوت دوعرو سويليورسك فقط

معناسنه ، وجعل لكم من ازواجكم بنين كبي . ۴- برشيئى بر حالدن ديكر حاله قتل وتحويل معناسنه ، جعل لكم الارض فراشاكبي . ۵- برشى ايله ديكر برشيئه حكم ايتك معناسنه ، انارادوه اليك وجاعلوه من المرسلين ، وجعلوا لله مما ذرأ من الحرث والانعام نصيبا كبي .

فتح البارى ۱۳ جزؤ ۳۸۱ ص

[۶] عبارده « فان ردالجهمي الجعل الى المعنى الذى وصفه الله فيه » در طوغرىسى (الى المعنى الذى وصفه الله فيها) اولق لازمدر .

غير اولونجه نچون مخلوق اولسا-ون (اوليور) ديه جك ، بونك اوزرينه جاهلك قلبه شبه (شى ما) عارض اوله جق كه اونكله جهمى نك فكرينه ميل ايدم جك ، حالبوكه بومسئله جهمى نك مغالطه لرندن بشقه برشى دكلدر .

جهمى به ، قران الله ميدر غير ميدر خبر . ويريكز ديديكى زمان ، جواب اولارق شويله ده نير : الله تعالى قران كرېمه ، قران نم عئمدر ياخود غيرمدر [۱] ديه دى ، قران نم كلام در ديدى . بزده قرانى اللهك تسميه ايتديكى اسمله تسميه ايدبيور وكلام الله ديورزه . كيم كه قرانى اللهك تسميه ايتديكى اسمله تسميه ايدرسه هدايت بولانلردن اولور وكيم ديكر بر اسمله تسميه ايدرسه ضلالتده قالانلردن اولور . جناب الله «قولى» ايله «خاتى» (يعنى كلام ايله خلق) آراسنى تفريق ايتدى خلق يرينه قول استعمال ايمده دى . (الاله الخلق والامر : متنبه اولكز خلق وامر اونكلدر . سورة الاعراف) بيوردى ، خلق اونكلدر دينجه مخلوق اولان هر شى بو جمليه داخل اولدى ، بوندن صوكر اخلق اوليسان شيشى ذكر ايدرك «والامر» ديدى . امرايسه آنجق قوليدر ، جناب حق قولينك خلق اولماسنندن متعاليدر . الله تعالى قران كرېمه (انا انزلناه فى ليلة مباركة انا كنا منذرين فيها يفرق كل امر حكيم : بز اونى (قرانى) مبارك كيجه ده انزال ايتدك ، حقيقتده بز انذار ايديجيز او كيجه ده ذى حكمت هر امر نفضيل اولنور) بيوريور . وبونك عقبنده ، قرانى قصد ايدرك (امر امن عندنا : قران بز عندمزدن امردر [۲] - سورة الرخان) دينور . كذا (الله الامر من قبل ومن بعد : اول و آخر امر اونك در . سورة الروم) بيوريور كه : خلق دن اولده ، [۱] عبار «لم يقل فى القران ان القران ولم يقل غيرى» در ، ان القران دن صوكر ا بركله اكسيك در .

[۲] متنبه ، «القران هو امر من عندنا» در . قرانده «امر امن عندنا» اولوب برقاچ وجهله تفسير اولنمشدر . بر تفسيره كوره «امر» دن يفرق كل امر-كيم ، جمله سننده مذكور اولان امر مراددر . اعنى امر ، اخص امر تقديرى اوزرينه منصوبدر ، بونكله بزم دندمزه اولان امرى قصد ايدبورز ديهرك ، الله تعالى ، كل امر حكيم ، دهكى امرك جزالت وفخامتته اشارت ايدبور . ديكر تفسيره كوره «امر» دن مراد ، نيك ضدى اولان امردر ، بو تفسيره كوره «امر» يا فرقا يرينه وضع اولنمش اولوب «يفرق فرقانا» تقديرنده اولور . «يفرق» نك مفعول مطلقى وتا كيدى اولور . ياخود «انزلناه» جمله سنندهكى فاعل ضميرندن حال اولوب «انزلناه امرين امر : قرانى امر ايديجى اولديمز حالده انزال ايتدك» تقديرنده اولور . ياخود مفعول ضميرندن حال اولوب «انزلناه حال كونه امر : اوني امر اولديكى حالده انزال ايتدك» تقريرنده اولور . (كشاف ۳ ج ۳۵۸ ص) مصنفك سوزى بو صوكنجى تفسيره توافق ايدبور .

خلقندن سوكراده امر اونكدر دييور . شو حالده ، ديمك الله تعالى هم خلق ايديور ، هم امر ايديور ، قولى ده خلقندن بشقه در . كذا (ذلك امر الله انزله اليكم : بوء اللهم امرى در كه اونی سزه انزال ايتدى . سورة الطلاق) دييور . كذا (حقى اذاجاً امرنا وفارالتور : بزم امر من كلوب طندير (تاندير) فوران ايدنجه . سورة هود) بيورلمشدر . (باب) جناب حقك (كلام) ي ايله (خلق) ي آراسنى آييرديغينك بيانى :

جناب الله بر شئى ايكي ياخود اوچ اسمله تسميه ايدرسه او اسملى مرسل يعنى يكديكريته عطفسىز براقير ، اكر بر برينه مغاير ايكي شئى تسميه ايدسك اولورسه اونلى مرسل براقاز آرالرينى آيير (يعنى بشقه بشقه شيلر اولدقلرندن حرف عطف ايله آرالرينى فصل ايدر) . الله تعالىنك (يا ايها العزيز ان له اباً شيخاً كبيراً : اى عزيز مصر) اونك بيوك اختيار باباسى واردر . سورة يوسف) قولى بو جمله دندر بو آيت كريمه ده بر شئى اوچ اسمله تسميه ايشدر فقط بو تسميه فصل ايدلمش ذكل ، مرسل براقلمشدر ، (ان له اباً وشيخاً كبيراً) دنيلمه مشدر . كذا (عمى ربه ان طلقكن ان يبدله ازواجاً خيراً ممنكن مسلمات مؤمنات قانتات ثابتات : اكر سزى (محمدعهم) بوشايه جق اولورسه اونك ربي اوكا ، سزك يركزه ، سزدن دها خيرلى ، مسلمه ، مؤمنه ، قانته ، ثابته قادينلر ويرمى مأمولدر . سورة التحريم) دييور . وصوكر « وابكارا » بيوربيور . [۱] (يعنى ثبه ايله باكره بئنى فصل ايديور زيرا قزلق ايله دوللق عيى شخصده برله شمنز) كذا (ومايستوى الاعمى والبصير : كور ايله كورهن مساوى اولمز . سورة فاطر) بيوربيور ، اعمى ايله بصير بشقه بشقه شيخلر اولدقلرندن بئنلرينى فصل ايديور ، صوكر (ولاالظلمات ولاالنور ولاالظلم ولاالحرور : ظلمات ايله نور ، كولسكه ايله صبحاق روزكار : [۲] دخی مساوى اولزلر) دييور ، بونلردن هر برى ديكريته مغاير اولدقلرندن آرالرينى فصل ايديور . صوكر (الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار المتكبر ... الخالق البارئ المصور . سورة الحشر) بيوربيور كه بونلرك هپسى بر شيدر (بر شئك اميدر) بوسيله بونلر مرسلدر مفصل دكلدر .

[۱] آيت كريمه نك آت طرفى شوبله در : عبادات سائحات ثنيات وابكارا

[۲] حاكك فتحيله « حرور » صبحاق ، روزكاردر كيجه ده اولور ، كوندوزين اولان سموم كپي . ابو عبیده حرور كيجه به مختص در بعضا كوندوزده اولور ، سموم كوندوزه مختصدر بعضا كيجه ده اولور دييور .

ایشته بوصورته جناب الله (الاله الخلق والامر) بویورونجه ، خلق ، امره مغاردر و بوسيله آرلری فصل اولمشدر .

(باب) قرانك وحیدن باشقه برشی اولمسانی جناب حتمك ابطالی و مخلوق اولمادیغی

بیانی محتویدر . بوخصوصه جناب حتمك شوقولی واردر :

(والنجم اذا هوى ماضل صاحبكم وماغوى وماينطق عن الهوى: قرانك نزولى وقتنه یمن ایدرم که : صاحبکنز صایمادی ، آزمادی ونفس هواسندن سویلهمدی . سورةالنجم) [احمد بن حنبل دیورکه] : قریش ، قرانی شعردر ، اولکیلرک اساطیری در ، اضغات احلامدر ، محمد (عم) اونی کندی طرفندن سویلیور ، باشقهسندن او کندی دیدی لر ، بونك اوزرینه جناب حق قرانك نزولى وقتنی قصد ایدهرك ، سقوطی وقتنده کی نجمله قسم ایتمدی . و ، والنجم اذا هوى ماضل صاحبكم وماغوى وماينطق عن الهوى ان هو الاوحى یوحى ، دیهرك جناب الله قرانك وحی دن غیرى برشی اولمسانی ابطال ایتمدی . زیرا (ان هو ...) قولى قران آنجق وحی اولنان وحی در ، دیمکدر . بوندن صوکر (علمه یعنی محمد ، جبرائیل علیه السلام تعلیم ایتمدی . شدیدالتقوى ذومرة فاستوى) بیوردی ، (فارحی الی عبده ماوحى) دیدی وقرانی وحی تسمیه ایتمدی خلق تسمیه ایتمدی .

خلاصة :

بوندن بشقه ، جهمی دها برشی ادعا ایتمدی و دیدی که : بزہ قرانك نه اولدیغی سویلهیکز قران شیمیدر ؟ البت بزده اوت شیدر دیدک ، و بونك اوزرینه الله هر شیتک خالقیدر شو حالده قران نیچون مخلوق اشیا جملهسندن اولیور حالبوکه اونك شی اولدیغی اعتراف ایدیورسکنز .

بوتون موجودیتمله سویلهرم که ، ادعاسندن کیمسه ایچون برشی چیتمادیغی خالده ادعایی ممکن اولان هر شیئی ادعا ایدیور . کندیسنه شو جوائی و بررز: جناب الله کتابنده قرانی شی دیه تسمیه ایتمدی ، یالکنز کندیسنه خطاب ایتمدیکنی شی تسمیه ایتمدی کورمیورمیسک ؟ «انما قولنا [۱]» دیدکن صوکر آرقهسندن «لشی» دیدی .

بوراده ذکر اولنان شی قولى دکلددر . (زیرا هنوز مخلوق اولیان هر هانکی بر شیدن اول (قول الهی) موجوددد . وقول الهی مخلوقه تقدم ایتشدره) دیکر بر آیتده «انما

[۱] آیتک تمامی : «انما قولنا لشی» اذا اردناه ان نقول له کن فیکون « در . معناسی نه بر شیئی اراده ایتمدیکنز زمان ، اوکا (اوشیته) بزم سوزمنز آنجق کن (اول) دیمکدر و واوده اولیورر .

السهيات مجموعه سی صایی : ه

امرء « ديمشدر وارقه سندن » اذا اراد شيئاً « ديمشدر . شو حالده شى اللهك امرى دكلدر ، شى آنجق اللهك امريله [۱] موجود اولاندر .

جناب حقك كندى كلامنى اشياى مخلوقه ميانه ادخال اتمه ديكنه دلالت ايدن دليل وعلامتله جمله سندن بريسى ده ، عادقوى اوزرينه ارسال ايتديكى روزكار حقنده كى شو ايتدر . (تدمر كل شىء باصر بها : (بوروزكار) ربك امريله هر شئى هلاك و تدمير ايدر . سورة الاحقاف) روزكار بر جوق اشيايه تصادف ايتديكى حالده اونلرى هلاك ايتدى . كنديلر نى احاطه ايدن ، منزل و مسكنلرى اولان طاغله روزكار تصادف ايتديكى حالده اونلرى هلاك ايتدى حالبوكه (تدمر كل شىء : هر شئى هلاك ايدر) ديمشدى . [ناصل كه بو ايتده كى (كل شىء) دن داغله و سااره خارج قالدسه (خالق كل شىء) ايتده دخى] ديمك كه كندى ذاتى ، علم و كلامنى اشياى مخلوقه ميانده قصد ايتيور . كذا (سبأ) ملكسى حقنده (واويت من كل شىء : كنديسنه هر شىء ويرلدى . سورة البمل) دييور . حالبوكه سليمانك ملكى ده بر شىء اولدنى حالده (سبأ) ملكسى بونا مالك دكل ايدى . بونك كى جناب حق (خالق كل شىء) دير كن كلامنى اشياى مخلوقه جمله سنه ادخال ايتدى . كذا جناب الله موسايه « واصطنعتك لنفسى : سنى قسم (كندم) ايجون سچدم سورة طه » بويوربور . كذا « وينحذر كم لله نفسه : الله سزى نفسندن (كندندن) تحذير ايدر . آل عمران » كذا « كتب ربكم على نفسه الرحمة : ربكز رحمتى (كندى اوزرينه) نفسى اوزرينه واجب قيلدى . سورة الانعام » كذا (تعلم ما فى نفسى ولا اعلم ما فى نفسك انك انت علام الغيوب : بنم نفسمه اولانى سن بيلبورسك ، سنك نفسكده اولانى بن بيلبورم ، غيلبرى اك ابي بيلن سنسك . سورة المائدة) بيوربور ، حالبوكه صوكرا (كل نفس ذائفة لموت : هر نفس اولومى طانا جقدر . آل عمران) ديويور . الله حقنده سالم فكره مالك اولان كيمسه لر ، جناب حقك ، كل نفس ديمه سيله برابر ، كندى نفسى موتى ذوق ايدنلر ميانده قصد اتمه ديكنى قولايجه آكلارلر . ايشته بونك كى « خالق كل شىء » ديدىكى زمان دخى اشياى مخلوقه ايله برلكده كندى نفسى ، علم و كلامنى قصد ايتيور . بو ايضاحات الله حقنده سالم بر فكره مالك اولانلر ايجون كافيدر .

اللهك رحمتى ، دوشونوب ده ، كتاب وسنته مخالف سوزدن رجوع ايدن والله حقنده

آنجق حق اولانى سويله ين كيمسه يه اولسون .

[۱] بوراده عبارته : « انما الشئ الذى كان امره » در . الذى كان بامره ، اولسه كرك .

زیرا جناب حق خلقك ميثاقى آلدی : (الم یؤخذ علیهم ميثاق الكتاب الا یقولوا علی الله الا الحق : الله حقنده ، حقندن غیرینسی سویله مهملری ایچون اونلردن کتابك عهدی آلمادیمی . اعراف) بیوربور . کذا دیکر برآیتده [قل] انما حرم ربی الفواحش ما ظهر منها وما بطن والاثم والبغی بغیرالحق وان تشر کوا بالله مالم یازل به سلطاناً وان تقولوا علی الله مالا تعلمون : (ای محمددی که) ربم آشکار و کیزلی اولان فواحش و هر کناهی و یا خود خصوصیه شرب حمزی ، بغیرحق ظلمی ، حقنده دلیل انزال ایتمدیکی شیئی کندینه شریک قیلیمه یی ، الله حقنده بیلمدیککز شیئی سویله مهملری حرام قیلدی . سورة اعراف] بیوردی . کندیمی حقنده یالان سویله مهملری بحرم ایتمدی . (ویوم القیمه تری الذی کذبوا علی الله و جو هم مسوده : الله حقنده یالان سویله یئلری ، قیامت کوننده ، یوزلری قارارمش کورورسک ، سورة الزمر) بیوردی . جناب الله بزى و سزى ، اضلال ایدنلرک فتنه سندن محافظه بیورسون

جناب حق کلامی برچوق موضعه ذکر ایتمدی حالبوکه هیچ برنده خلق تسمیه ایتمدی هب کلام تسمیه ایتمدی . از جمله : (فلتی آدم من ربه کلمات : آدم «هم» ربندن برطام کله لرتاقی ایتمدی . سورة البقره) کذا (وقد کان فریق منهم یسمعون کلام الله ثم یحرفونه : اونلردن برطامه واردرکه الهک کلامی ایشدیرلر ، صوکرآ تحریف ایدرلر . بقره) کذا (ولما جاء موسی لمیقاتنا وکله ربه : موسی ، بزم قرارلشدیردیغمزیره (تعیین ایتمدی کمزیره) کلدیکى وربی اوکا سویله دیکى زمان . اعراف) کذا (انی اصطفیتک علی الناس برسالاتی و بکلامی : حقیقته بنسفی انسانلر اوزرینه رسالتم و کلام ایچون اختیار ایتم . اعراف) کذا (کلم الله موسی تکلیما : الله موسایه سویله دی . سورة النساء) کذا (فامنوا بالله ورسوله النبی الامی الذی یؤمن بالله وکلامه : الله ، والله ایله اونک کله رینه ایمان ایدن نبی امی رسولنه ایمان ایدیکز . سورة الاعراف) بیوردی . و بونکه جناب حق نبی علیه السلامک الله و کلامنه [۱] ایمان ایتمدیکی خبر ویردی . کذا (یریدون ان یبدلوا کلام الله : الهک کلامی تحریف ایتمک ایسترلر . الفتح) کذا (لو کان البحر مداداً لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی : ربمک کلمات ایچون دکز مرکب اولسه ایدی ، ربمک کلماتی توکنمندن ، دکز توکه نیردی . سورة الکهف) (وان احد من المشرکین استجارک فاجره حق یسمع کلام الله : اکر ، شرکاردن بری سندن امان ایسترسه اوکا امان ویرتا که سنک یا نکهده [۱] عباده ... کان یؤمن بالله در . کان یؤمن بالله وکلامه اولاجقدر .

اللهك كلامى استماع ايتسون . سورة التوبة) بيوربور ونا كه اللهك خلقى ايشتون دييور . ايشته بو اچيق عربجه لسانه منصوص در مؤمنلك تفسيرينه احتياجى يوقدر الحمد لله وحده .

باب ؛ شيمدى جهمه صورارم الله تعالى (قولوا انما بالله : الله ايمان ايتدك ده بيكز ؛ سورة البقرة) ، (قولوا للناس حسناً : انسانله ابي سوز سويله بيكز . سورة البقرة) ، (قولوا انما بالذى انزل الينا وانزل اليكم : بزه وسزه انزال ايديلن شيئه ايمان ايتدك دييكز سورة العنكبوت) ، (قولوا قولاسديداً : ودوغرو سوز سويله بيكز . سورة الاحزاب) ، (قولوا اشهدو بانا مسلمون : بزم مسلمان اولديغمزده شهادت ايديكز ، دييكز) ، (ديي كذا (وقل الحق من ربكم : اى محمد ! حق ربكز دندره ، دى . سورة الكهف) كذا (وقل سلام الزحرف) بيوردى . فقط جناب حقاك ، نم كلام مخلوقدر ، ده بيكز ديديكنى هيچ ايشتمدك . كذا (ولا تقولوا ثلاثة انتهوا : (الله) اوچدر ديمه بيكز ، صايقنكيز . سورة النساء) (ولا تقولوا لمن اتى اليكم السلام لست مؤمناً : سزه سلام ورهن كيمسه يه ، مومن دكلك ديمه بيكز . سورة النساء) ، (ولا تقولوا راعا [۱] : راعنا ديمه بيكز . سورة البقرة) ، (ولا تقولوا لمن يقتل فى سبيل الله اموات : الله يولنده مقتول دوشه نلرى ، اولو ، ديمه بيكز . البقرة) ، (ولا تقولوا لشيء انى فاعل ذلك غدا الا ان شأ الله : ان شأ الله ديمكيزين ، هيچ برشى حقدنه اونى يارين ياباچغ ديمه . سورة الكهف) كذا (فلا تقل لهما ف ولا تنهرا . اولره (ابويه) اف ديمه واونلرى منع ايمه ! سورة الاسراء) كذا [فلا تدع مع الله الها اخر : الله ايله ديكر الله اتخاد ايمه (الله ايله برلكده ديكر الله دعا ايمه ، الله شريك قوشمه . سورة الشعرا] كذا (ولا تقولوا اولادكم من املاق : فقيرلك قورقوسندن چوجوقلريكيزى اولديرمه بيكز . الانعام) كذا (ولا تجعل يدك مغلولة الى عنقك : ألكى بوينيك باغلى قيلمه . سورة الاسراء) كذا (ولا تقتلوا النفس التى حرم الله الا بالحق : اللهك حرام ايتديكى نفسى حقسز اولديرمه بيكز . سورة الاسراء) ، (ولا تقربوا مال اليتيم الا بالتي هى احسن : يتيمك مائه ، احسن اولاندن

[۱] رسول الله اصحابه برشى تعليم ايتديى زمان ، اصحاب رسول الله «راعنا» ديرلرايدى . بويزى بگله تاتى ات ! تا كه حفظ ايدهلم ديمك ايدى . يهوديلرده عبرايجه ياخود سريايجه «راعنا» يديكزه بركله وار ايديكه سب وشتم ايچون قوللا نيورلردى . اصحابك رسول الله راعنا ديدكلرينى ايشتكدرنده بوئى فرصت بيلهرك ، كندى بينلرنده كى سب معناسنى قصد ايدوب رسول الله راعنا ديمه ياشلادلر يهوديلرك بوكى استهزالينه ميدان ويرمه مك ايچون الله تعالى مؤمنلرى راعنا ديمكندن منع ايتدى . وصيى معنده اولان «انظرنا» ديمكى امر ايتدى .

بشقه طرزد، تقرب ائمه بيكز، آل سورمه بيكز. سورة الاسراء، (ولاتمش في الارض مرحاً: يرد، كبر اظهار ايده رك يورمه. سورة لقمان) دييور، وبونك امثالي قرانده چوقدر. ايشته بونلر اللهك نهى ايتديكي شيلردر. حالبوكه «قران بنم كلام» در ديمه بيكز. [۱] ديه نهى ايتيور. ملائكه ده اللهك كلامنى كلام تسميه ايدسيور، خلق ديمورلر. بونلرك احوالنى حكايه ايده رك الله تعالى: (حتى اذا فرغ عن قلوبهم قالوا ماذا قال ربكم: قبل ان ندن قورقو كيده رلينجه ربكز نه ديدى ديه صورديلر. سورة السبا) بيوريور.

بونك ايضا حى: ملكلر عيسى عه ايله محمد عه زمانى بنتده وحى صوتى اصلا ايشتمه ديلر حالبوكه حضرت عيسى ايله محمد عه اراسنده بو قدر مدت كچمشدى. الله تعالى حضرت محمد وحى ايدنجه ملائكه، قانى طاشه دميرك اورلر عيسى كى اولان، وحى سسنى ايشتديلر وقيامت احوالندن برحالدر ظن ايتديلر، قورقديلر ويوزلرى اوزرينه سجده يه قابانديلر. ايشته بو (حتى اذا فرغ عن قلوبهم) قولينك معنا سيدر. يعنى قبلرندن قورقود هشت كيدنجه، سجده دن باشلرني قالديرديلر ويكديكرندن ربكز نه ديدى ديه صورشديلر، ربكز نه خلق ايتدى ديمه ديلر. ايشته بو، اللهك هدايت ايتديكي كيمسه يه كافي برايضاحدر. ديكر باب؛ ينه جهمى باشقه بر دعوا ده بولندى، الله تعالى كتابنده بر آيت ذكرايتدى بو آيت قرانك مخلوق اولديغنه دلالت ايديور، ديدى.

هانكى آيتدر ديدك. الله تعالى نك [ماياتهم من ذكركم ربهم محدث: اونلره ربلرندن محدث اولان ذكركز (كنجه)، سورة لانبيا] آيتى اوقودى وهر محدث مخلوقدر، ديدى. حياتمله تا مين ايدر مكه بونكله انسانلره قارشى تلميساتده بولوندى. بو، متشابه بر آيتدر. بو خصوصه سربيله جكمز سوزده اللهدن استعانه ايديور، كتاب الله امعان نظر ايليورز. هر هانكى ايكي شى بر اسم تحتنده برله شير وبرى ديكرندن اعلى اولورسه وصوكر ا بونلر اوزرينه مدح جريان ايدر سه، اعلى اولان، ديكرندن زياده مدحه لايق (اولى) اولور [۲]. اكر بونلر اوزرينه ذم جريان ايدرسه، ادنى اولان ديكرندن زياده اوزمه لايق اولور. الله تعالى نك (ان الله بالناس لرفرحيم: الله تعالى، انسانلره رافت و مرحملى در. سورة البقره)، (عينا يشرب بها عباد الله: عباد اللهك (اونكله) ايجديكي بيكار. سورة الدهر) [۱] عباره: ولم يقل لنا تقولوا ان القران كلامى، در. تقولوا دن اول، لا، دوشمش

اولاجى.

[۲] عباره: وكان اولى در. واو، خطا يازلمش اولاجى.

قوللىرى بوجه دندر . بوراده ناس ، وعباد تعبیرلرنده ، مؤمن ايله كافر ، ابرار ايله بخار برلشمشدر . فقط الله تعالينك (عينا يشرب بها عباد الله) قولنده ، عباد ايله بخار دكل ، ابرار قصد ايدلمشدر . زيرا بونلر تك تك قالينجه (ان لا براراني نعيم وان الفجار اني حميم : ابرار نعيمه فجار جحيمه در ، الانفطار) بيورلمشدر .

(ان الله بالناس لروف رحيم) آيتنده ايسه هر نه قدر مؤمن ايله كافر ناس اسمنده برله شيورلرسده مؤمن رحمت ورافته اولى در . زيرا تك قالدقلىرى زمان ، (ان الله بالناس لرؤف رحيم ، وكان الله بال مؤمنين رحيماً) قوللىرى موجنينجه مستحقلىرى و برلمشدر [۱] . كفار منفرد قالينجه اونلره (اللعنة الله على الظالمين ، ان سخط الله عليهم) ايت كرىملىرى موجنينجه ، ذم جريان ايتمشدر . بناء عليه بونلر رحمت (رحمت آيتنه) داخل اولامازلر . كذا (ولو بسط الله لرزق لعباده لبغوا فى الارض : اكر جناب الله قوللرينه رزق بسط ايتسه ايدى = فضله بولاق ورسه ايدى ، ير اوزرنده بنى ايدرلر ايدى . سورة لشورى) قولندهده عباد لفظى مؤمن وكافره شاملدر فقط بنى ايله اتصافه كافر مؤمندن دها اولى دره . زيرا مؤمنلر يالكز اولاراق ذكر اولندقلىرى زمان اللهك كنديلرينه بخش ايتمش اولدينى نعمتى حسن اداره ايتدكلىرى خصوصنده (والذين اذا اتفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا : واوليه آدملردر كه اتفاق ايدركن اسراف وتفيز ايتزلر . سورة الفرقاق) ، [ومما رزقناهم ينفقون : وبزم ويرديكلر مزدن (خيره) اتفاق ايدرلر سورة البقره] آيتلريه مدح اوليورلر .

فى الحقيقه داوده وداودك اوغلى سليمان ، ذوالقرنين ، ابوبكر ، عثمان وبونلر مثالنده اولانلره نعمت كنديشله تيلدى ونعمت هر هانكيسنه بسط ايدلدى ايسه بنى ايتديلر . كفار منفردا ذكر اولندقلىرى زمان بنى ايله توصيف ايدلديلر . مثلا قارون حقنده (فبني عليهم : اونلر اوزرينه بنى : ايتدى = ظلم ايتدى . سورة القصص) دنيمشدر . نمرود بن كنعان ، جناب الله كنديسنه ملك احسان ايتديكى زمان ، ربى حقنده مجادله يه قالدشمشدر ، فرعون ايسه ، حضرت موسى (ربنا انك آيت فرعون وملائه زينة واموالاً فى الحياة الدنيا : اى ربم فرعونه وقومنه زينت اشياستى واموالى سن ويردك ! سورة يونس) ديديكى زمان بنى ايتمشدر . شو حالده نه زمان مؤمن ايله كافر براسم آتنده برلشيدره اوزرلرينه « بنى » استمى جريان ايدرسه ، رحمت ايله اتصافه مؤمن اولى اولدينى كى ، بنى ايله اتصافه كافر اولى اولور .

[۱] عباره : لان اذا نفرء اعطى لموجه ياخولموجد . لموجه ايسه ، وجيه ووجهت صحاحي اولانه ديمك اولور . لانه اذا انعد اعطى لموجه ، تخمين ايدرك ترجمه ايتدم .

وقتاً كه الله تعالى (ماياتهم من ذكر من ربهم محدث) بيوردى ، «من ذكره» تعبيرينك آئنده كندى ذكريله نبي نك ذكرينى [۱] جمع ايتمدر . اللهمك ذكرى يالكزاولارق ذكر اولندينى زمان اوگا اسم حدث جريان ايتمز . شوآيتلرى ايشتميورميسك : ولدكرا الله اكبر ، وهذا ذكر مبارك . منفردا نبي نك ذكرى قصد اولندينى زمان ، اوگا اسم حدث جريان ايدر (والله خلقكم و ماتعملون : الله سزى و عمللركزى خلق ايتدى ، الصافات) ديور . نينك ذكرى ايسه ، نبي نك عمللى در واونى الله خلق ايتمدر . ايكي ذكرى جمع ايتديكنه دليل : ماياتهم من ذكر قوليدر . بيغمبرك بزه اونى خبر ويرمى (انبى) وقتنده كي ذكرى حدث ايله و صفلا دى . و بيلدورسكز كه ذكر بزه آنجق انباء ، ايله مذكر و مبلغ واسطه سييله كلبور . الله تعالى [و ذكر فان الذكري تنفع المؤمنين : تذكير (وعظ ، تنبيه و اخطار) ايت اذيرا تذكير مؤمناره فائده ويرير . الذاريات] ، (فذكر المؤمنين : مؤمنلرى تذكير ايت (اوياندر) .) فذا كران نفعت الذكري : ذكر فائده ويريرسه تذكير ايت . سورة الاعلى) ديور و انما انت مذكر [۲] بويوربور .

ايشته بصورتله ذكر لفظى آئنده ، ذكر الله ايله ذكرنى اجتماع ايدوب ، بونلر اوزريته حدث اسمى جريان ايدنجه ، افراد ايتديكي زمان كنديسنه اسم خلق واقع اولان نبي نك ذكرى ، افراد حالنده خلق و حدث اسمى واقع اوليان ذكر اللهمك ، حدث اسمنه دها اولى در .

ذكريك ، رسول الله حدث اولديغنه ، الله تعالى نيك ، ماياتهم من ذكر من ربهم محدث ، قوله نظراً ، بردلات بوليوروز . [۳] ذيرا رسول الله اولجه ذكرى بيلموردى ، الله تعالى اوگا تعليم ايتدى ، الله تعليم ايدنجه ، ذكر رسول الله عندند . حادث اولدى . باب : جهى دها برادعاده بولندى ، قرآنده برآيت و ارکه قرآنك مخلوق اولديغنه دلالت ايدبور ، ديدى .

بونك هانكي آيت اولديغنى صورديق : الله تعالى نيك (انما المسيح عيسى بن مريم رسول الله و كلمته : عيسى بن مريم آنجق اللهمك رسولى و كلمه سيدر . سورة النساء) آيتدر ، حلبوكه عيسى مخلوقدر ديدى .

[۱] عبارة ذكر الله و ذكر نبيه در . و ذكر نبيه يا خود و ذكر اني اولقى لازم . ماضى صيغه سييله و ذكر نبيه اوقونمايه خط مساعد فقط مقام مساعد دكل .

[۲] متذكر ، يازلمش .

[۳] عبارة تأمله محتاج .

كنديسنة شوجوانى ويربورز : الله سنى ، قرانى آكلامقندن منع اتمش ، قرأه اطلاق اولمیان چوق لفظلر عيسايه اطلاق اولنور . زيرا بز عيسايى مولود ، طفل ، صبى ، غلام تسميه ايدبورز [۱] عيسى ييرايچر ، امر ونهى ايله مخاطبدر كنديسنة وعد ووعيد جريان ايدر . فضله اولارق اونوح و ابراهيمك ذريقتنددر ، حالبوكه عيسى حقتده سويله يه بيلديكمز يوالفاظك هيچ برينى قرأه اطلاق اتمك بزم ايچون جائز دكلدر . اللهم قرانده ، عيسايه اطلاق ايتديكى الفاظى ، قرانده اطلاق ايتديكى ايشتيديكى زمى ؟

الله تعالىنك «انماالمسيح...» قولينك معناسى : عيسى بن مريم اللهم رسوليدر وصرىه القا ايتديكى كله سيدر [۲] ديمكدر . مريمه القا ايتديكى كله ايسه عيسايه خطاب ايتديكى «كن» لفظندن عبارتدر . عيسا «كن» كلمه سيله وار اولمشدر ، يوقسه «كن» كله سنك عيى دكلدر . لكن كن كله سيله وار اولمشدر . كن لفظى ايسه اللهم قوليدر ، مخلوق دكلدر .

نصارى ايله جهميه عيسى حقتده الله قارشى يالان سويله ديلر . بونك ايضاحى : نصارى وجهميه عيسى ، روح الله در واللهم كله سيدر ، بو بز پارچه سى شو البسه ندر ، قيانندن اللهم ذاتنددر ، ديديلر [۳]

بز ديرزكه : عيسى كله ايله وار اولدى ، يوقسه كله نك كنديسى دكلدر . الله تعالىنك «وروح منه» قوله كنجه اونك معناسى : اللهم امريله اونده روح وار اولدى ديمكدر . بو عينيله (وسخرلكم مافى السموات وما فى الارض جميعاً منه . الجاثيه) آيت كريمه سنده اولدينى كبي در . سزه سموات وارضده اولان شيلرك جمله سنى كندندن مستخر قيلدى دييوركه بوراد «منه» كندى ذاتندز ديمك اولمايوب كندى امرندن ديمكدر . روح الله

[۱] نسخه ده عباره : لاتسمية مولود وطفلدر . محمد بن احمد السفارينى نك الدرّة المضيئه فى عقد فرقة النساچه شرحنده ج ۲ ص ۲۲ د ، نقل ايتديكى عباره : لانا تسميه مولودا وطفلا وصيا وغلما در . بو عباره اوزرينه ترجمه ايدلمشدر .

[۲] عباره ، مقصدى افاذه يه كافى دكلدر .

[۳] نسخه ده عباره : وكذب النصارى والجهمية على الله فى امر عيسى روح الله من ذات الله وكلمة الله من ذات الله كما يقال ان هذه الخرقه من هذا الثوب ، در .

سفارينينك سابقا ذكر ايتديكمز شرحنده (۲ ج ۳۳ ص) نقل ايتديكى عباره شويله در : وكذبت النصارى والجهمية على الله فى امر عيسى ؛ وذلك ان الجهمية قالوا روح الله وكلمته الا ان كلمته مخلوقة وقالت النصارى عيسى روح وكلمته فالكلمة من ذاته كما يقال هذه الخرقه من هذا الثوب (الثوب) قلنا نحن .. لكن بوراده «فالكلمة من ذاته» جمله سى «فالروح من ذاته» برينه دوشمش اولسه كرك . چونكه بونك صوكنده «روح منه» اوزرنده مناقشه جريان ايديور .

دېمەنك مغناسى ايسه ، اللهك عبدى ، سماسى ، ارضى ديمك كى ، كلمة لله ايله يايلىمش
برروح ديمكدر [۱]

باب : صوكر اجهم ديكبر برادعاده بولندى والله تعالى قران كريمده (خالق السموات
والارض وما بينهما فى ستة ايام : سموات وارضى وينلرنده اولان شيلرى آلتى كونده خلق
ايتدى. الفرقان) بيوربور، قران ايسه كوكده ياخود يرده ياخود كوك ايله ير آراسنده
اولق دن خالى دكلدر ، ديدى . بوصولته انسانلره شهبه القايتدى فقط بوشهبه دن اونلره
برضرر يوق .

اوكا (جهمه) ديزر كه ، الله تعالى خلقى بو آيت كريمده يالكيز سموات وارضه و آرارنده
اولان شيلره ايضاع ايتيورمى ؟ شهبه سزاوت ديه جكلر . كوكلك فوقنده مخلوق برشى
يوقيدر ؟ شهبه سز بوكاده اوت واره ديه جكلر . شو حالده ديمك كه كوكلك فوقنده اولان
شيلرى ، جناب الله مخلوق شيلر مياسته ادخال ايتيور . حالو كه ارباب علم ، كوكراوزرنده
كرسى ، عرش ، لوح محفوظ و بونلره مشابه برچوق شيلر بولنديغى بيليرلر كه بونلرى
جناب الله ذكر ايتيديكى كى اشياى مخلوقه آراسنده قويمادى . اللهك خبرى يالكيز
كوكلرى ، ارضى و بونلك ارالرى حقنده واقع اولدى .

قران ، كوكرا اوزرنده ياخود يرده ياخود ايكي سنك آراسنده اولق دن خالى دكلدر
ادعاسنه كلنجه : الله تعالى (وما خلقنا السموات والارض وما بينهما الا بالحق : سموات ،
وارضى وينلرنده اولان شيلرى آنجق حق ايله خلق ايتدك. الحجر) بيوربيور، سموات
وارضى نه ايله ياراتدى ايسه اوشهبه سز سموات وارضدن اول واددى ، كنديسيله سموات وارضى
يارتمش اولدينى حق ، اللهك قولدى در . زيرا الله (حق) ي سويلر نيته كيم (فالحق
والحق اقول . سورة ص) بيورمشدر .

ويوم يقول كن فيكون ، قولى ايسه كنديسيله سموات وارضى خلق ايتمش اولدينى حق
اولان قوليدر وقولى مخلوق دكلدر ، ديزر .

باب : جهمه نك (وجوه يومئذ ناضرة الى ربها ناظرة : اوكونده يوزلر يومشاق
وطراوتلى در و ربلرينه باقارلر . سورة الفياة) آتى حقنده كى انكارنى بيان .

[۱] نسخده عباره : وتفسير روح الله انما معناها انها روح بكلمة حقلها (جعلها) كما يقال عبد الله
وسماء الله ، در . الدرّة المضيئة ۲ ج ۳۳ ص ۳۳ سفارنى نك نقل ايتدىكى عباره ايسه شوبله در : وتفسير
روح الله انما معناها بكلمة الله كما يقال عبد الله وسما ايله وارض الله ؛ در .

كنديلرينه ، اهل جنتك ربلرينه باقمه لرني نه ايچون انكار ايدورسكنز ، ديپورز .
ديپورلر كه ، كيمسه نك اللهه باقسى جائز دكلدر . زيرا باقيلان شى معمول وموصوف
اولمش اولور . اشيا انجاق انعكاس طريقيله كورديلر [۱] .

الله تعالى (الى ربهنا ناظرة) ديمورمى ؟ ديپورز . اونلر (الى ربهنا ناظرة) نك
معناسى ربنك ويره چكى ثوابه باقيورلر ديمكدر . زيرا انسانلر آنجق اللهك فعلنه وقدرته
باقارلر ديديلر وقراندن (الم تر الى ربك كيف مد الظل : ربهك باقيورميسك) (كورميورميسك)
نصل كولكه ني اوزاندى . سورة الفرقان) آيتنى او قوديلر ، وايشته الله تعالى « الم ترالى
ربك » ديديكى حالده اونلر ربلرينى كورميورلر ، شو حالده بو آيتك معناسى « اللهك فعلنى
كورميورميسك » [۲] ديمكدر ديديلر .

بز ايسسه ، انسانلر هر زمان اللهك فعلنى كوربورلر حالبو كه الله تعالى ، بو كونده
ربلرينه باقارلر ديپور ، ديپورز .

— اونلر ، (نظر انتظار معناسه در) ربلرندن ثوابه انتظار ايدرلر ، ديپورلر .

— بز ، هم ثوابه انتظار ايدر هم ربلرينى كوربورلر ، ديپورز .

— اونلر ، بونك اوزرينه ، الله نه دنيا ده نه آخريته كورلمز ديديلر ومثسابه اولان
آيتلردن (لاتدر كه الابصار وهو يدرك الابصار : اوفنى بصرلر ادراك ايدمه من) (اتمز) او ،
بصرلرى ادراك ايدر . الانعام) آيتنى او قوديلر . حالبو كه لاتدر كه الابصار قولينك معناسى هر كسندن
ابى پيغمبر عليه السلام بيليوردي ، بويله اولدينى حالده : انكم سترون ربكم : سز ربكزى
كوره جكسكنز . بيوردي . كذلك الله تعالى حضرت موسايه (لن ترانى : سن بنى كورميسك)
بيوردي . بن كورولم ، ديمدى . شمدي هانكي سسه اتباع اتمه من اولى در « انكم
سترون ربكم » ديهن پيغمبره مى ؟ يا خود ربكزى كورميه جكسكنز ديهن جهمك قولنه مى ؟
اهل جنتك ربلرينى كوره چكلرينه دائر رسول اللهدن روايت ايديلن احاديث ارباب علمك
معلوميدر اهل علم بو حديثلر حقنده اختلاف ايتيورلر .

جناب اللهك « للذين احسنوا الحسنى وزيادة » قول كريمى حقنده سفيانك ابى اسحاق دن
اونك عامر بن سعد دن روايت ايتديكى حديثده ، زياده (النظر الى وجه الله : للهك يوزينه

[۱] عباره : « لاترى الاشياء منعكسة » در . اصلى (لاترى الاشياء الامنعكسة) اولقى
اوزره ترجمه ايدلشدر . رؤيتك انطباع يا خود اتصال شعاع ايله حصول بوله لرى تقدير لرينه كورمه
هر ايكيسى جائزدر .

[۲] اصلده ياكلش اوله رق (الم ترى) ياكلش

باقق) در ، دينيور . ثابت البانى نك عبدالرحمن بن ابى لىلى واسطه سيله روايت ايتديكى حديثه (اذا استقر اهل الجنة فى الجنة نادى مناد يا اهل الجنة ان الله قد اذن لكم فى الزيارة قال فيكشف الحجاب فينظرون الى الله لا اله الا هو: اهل جنت جتده قرار ايتديكن صوكر اى اهل جنت ! الله تعالى كنديسى زيارت ايمه كزه مساعده ايتدى ديه بر منادى ندا ايدجكدر و پرده قالديره جق و كندندن بشقه الله بوليمان الله باقا جققر) دينيور . بز، جهمك و اتباعك اللهى كورميه جكردن و اللهدن منع ايديله جكردن اولاجققرى اميد ايدرز . زيرا الله تعالى كافرلر حقنه (كلا انهم عن ربهم يومئذ لمحجوبون : كلا ! اولر او كونده ربلرني كورمكدن منع اولمشلردر . المطففين) بيوربور . كافر رنى كورمكدن ممنوع اولدينى كى مؤمن دخى ممنوع اولورسه مؤمنك كافر اولورينه فضلى نرده قالير ؟ بزى جهم و اتباعى كى يا پاميان و بزى بدعت اهلندن ايتيوب كتاب وسنته اتباع ايدنلردن ياپان الله شكرلر اولسون ! ...

باب : اللهم موسى ايله تكلم ايتديكى جهميه نك انكارى :

بوني بچون انكار ايدبورسكز ؟ ديدك

— الله سويله مدى وسويله سز ، يلكز جناب الله برشى خلق ايتدى او، كندى يرينه سويله دى . بر صوت خلق ايتدى وايشتديردى . اكر الله سويله به جك اولسه ايدى كلامى آنجق جوف ، لسان وايكى دوداق ايله اولوردى .

— الله تعالىنك ياراتدينى برشى بچون تعبير ديكرله اللهم غيرى بچون : (ياموسى انى انا ربك : اى موسى ! بن سنك ربك ايم . سورة طه) ياخود (انى انا الله لا اله الا انا فاعبدنى واقم الصلوة لذكركى : بن اللهم ؟ بندن بشقه هيسج براله يوقدر ؟ بناء عليه بانا عبادت ايت ؟ بنى ذكر بچون نماز قيل ؛ نمازى اقامه ايت . سورة طه) ديه سى جائز ميدر ؟ .. بوني تجويز ايدن كيمس [۱] اللهدن بشقه سنك ربوبيت ادعا ايتديكى اعتقاد ايتمش اولور . اكر جهميه نك اعتقاد ايتمش اولدينى كى الله تعالى تكلم ايتيوبده الله تعالى نك ياراتدينى شى تكلم ايتمش ، و موسايه (ياموسى ! انى انا [۲] الله رب العالمين : ياموسى ! ظالمك ربى اولان الله شهبه سز يلكز بن ايم . القصص) ديمش اولسديدى تكلم ايتمش اولان الله تعالى اولمز ايدى . حالبوكه جناب حقك كنديسى (وكلام الله موسى تكليماً : الله ؟ موسايه

[۱] نسخه ده (فمن زعم ان غير الله ادعا الربوبية) ايسده (ابن تيمية) نك (موافقة المقول

للمنقول - ج ۲ ، ص ۱۵۰) ده « فن قال ذلك زعم ان غير الله » در ، او ناكوره ترجمه ايدلشدر .

[۲] نسخه ده (انى الله) اولمله آيت كريمه تصحيح ايدلشدر .

سويلىدى . النساء) و (لما جاء موسى لميقاتنا وكلمه ربه : موسى بزم ميقاته كذا يكي وربى اونا سويلىدىكى زمان . الاعراف) و (انى اصطفتك على الناس برسالاتى وبكلامى : بن سفي رسالم وكلام ايله انسانلره تقديم وسنى انتخاب ايتدم . الاعراف) . بيورييور ... بونلر نصوص قرأنيه در . عين زمانده بونلر ، (الله تعالى تكلم ايمدهى) ادعالي بنى (اعمش) ك حديثه ناصل توفيق ايدجكلردر ؟ ...

(اعمش) (حيمه) دن اوده (عدى بن حاتم) دن (عدى) ده رسول اللهك [مامنكم من احد [۱] الا سيكلمه ربه ماينه وينه ترجمان : ربكز ؛ سرك هر ربكز ايله قريبا ترجمانسز قونوشه جقدر] بيورمش اولديغى روايت ايدييور .

جهميه نك ؛ كلام ؛ جوفسز ، آغزسز ، دوداقسز ، لسانسز اولماز ديمه لرينه كلنجه [۲] الله تعالى [ايتيا طوعاً او كرهاً قالنا آتينا طائعين - كرك ايسته كككز ايله كرك ايسته ككسز كككز ! ... بونلر « كوكلر ايله ريوزى » ايسته كيمز ايله كلدك ديديلر احم السجده] بيورمديمى ؟ ۱ . بونلر [ايسته كمز ايله كلدك] ۱ . ديمه لرى ده جوف ، قم ، لسان ، دوداق ايله مى واقع اولدى .

[سخرنا نامع داود الجبال يسحن : طاغلى داود ايله (داوده) مسخر قيلدق ، اونلر تسديح ايدرلر . الانبياء] بيورييور . طاغلرده تسديحى جوف ، آغز ، ديل دوداق ايله مى اجرا ايدييورلر ايدى ؟ ۱ البه دكل ... بله الله تعالى اونلرى ايستديكى وجهله سويلتمشدر ايسته بونك كى الله تعالى ده ايستديكى وجهله تكلم ايتمشدر . و بز اونك جوفى ، لسانى ، آغزى ، دوداقلرى واردر ديمورز

بودلرلر جهمى بوغنجه ، الله موسى ايله قونوشدى فقط اللهك كلامى اللهك غيريدر ، ديدي . بزده ، اللهك غيرى مخلوقدر ؟ ديدك . اوت ديدي . بزده بو ، سرك اولكى سوزكز كيدير يالكز كنديكز دن شناعى دفع ايميه چاليشيورسكز ، ديدك .

برده زهرينك حديثى وار : ديوركه ، موسى ربنك كلامى ايشتديكى زمان يارب ! بو ايشتديكم سنك كلامكميدر ديه صوردى ، الله تعالى ، اوت ياموسى ! اونم كلامدر بن سكا اون بيك لسان قوتيله سويلدهم ، حالبوكه بنده بتون لسانلرك [۳] قوتى واردر ،

[۱] نسخه ده (مامنكم سيكلمه) اولقله (مامنكم من احد الا سيكلمه) اوله رق ينه (موافقه المعقول) . كوره تصحيح ايدلمشدر .

[۲] نسخه ده بوراسى (وماقولهم) در . و (اماقولهم) اولقى لازمدر .

[۳] متن ده : بمشرة الف لسان ، موافقه ده بقوة عشرة الف لسان در . كذا : قوة اللسان

يازمش ؛ دوغروسى موافقه ده نقل اولنديقى وجهله قوة اللسان در .

دها زياده سنه ده مقتدرم ، فقط سنكه بدنك تحمل ايده جك قدرله قونوشدم . اكر بونذن فضله سيله قونوشمش اوله ايدم ثولوردك ديدى . زهرى دييورموسى قومنه رجوع ايتديكى زمان ، قومى موسايه ربكك كلامنى توصيف ايت ديديلر . موسى ده سبحان الله هيچ اونى سزه توصيف ايده بيايرمى يم ديدى . اويله ايسه تشبيه ايت ديديلر ، موسى ده ايشديككنز سسلركك طاتيليسى طاتيلغنده ، اولديرىجى [۱] صاعقه سسلرى ايشتم [۲] ايشته بونك كى ، جوانى ويردى .

جهيميه ديدك كه ، قيامت گوننده عيسى بن مريمه (عانت قلت للناس اتخذوني وامى الهين من دون الله : انسانلره ، اللهى دكل ده بنى ووالده مى اله اتخاذا ايديكز ديهن سنى سك ؟ سورة المائده) ديهه جك كيمدر ؟ بونى ديهن الله تعالى دكيدر .
— موسى ايجون اولديغى كى ، الله تعالى برشى تكوين ايدر اوده الله يرينه سويلر ديدى .

— (فلنسالن الذين ارسل اليهم ولنسالن المرسلين فلنقصن عليهم بعلم : مرسل ومرسل اليه لره البته صوريرز وييلهرك كنديلرينه (حالارنى) قصه ايدرزه الاعراف) ديهن كيم ؟ الله دكلى ؟

— بونك هيسى ، برشى تكوين اولنوب اوشيتك الله يرينه سويله مهنندن عبارتدر .
— الله سويله من ديديكك زمان الله افتراي بيوديورسكز واونى ، طابيتديككز پوتلره تشبيه ايديورسكز
— بعضا تكلم ايدر [۳] فقط كلامى مخلوقدر .

[۱] متنده يقتل موافقه ده تقبل .

[۲] متنك عبارموسى : قالوا فشببهه قال سمعت اصوات الصواعق التى تقتل فى احلى حلاوة سمعتموها ، در . طبرى (تفسير ۶ ج ۱۸ ص) رسوالله رفع ايتمه يهرك بوخصوصى نقل ايدنورسده بينلرنده مشابته بك آردر . طبرى دييور : وقد حدثنا وكيع قال حدثنا اسامة عن ابن مبارك عن معمر ويونس عن الزهرى عن ابى بكر بن عبدالرحمن بن الحرث بن هشام قال اخبرنى جبرئيل جابر الخثعمى قال سمعت كعبا يقول ان الله جل ثناؤ لما كلم موسى كلمه بالالسنه كلها قبل كلامه يعنى موسى فيقول يارب لا افهم حتى كلمه بلسانه آخر الالسنه يارب هذا كلامك قال لوسعت كلامى على وجهه لم تكن شيئا قال ابن وكيع قال ابواسامة وزادنى ابوبكر الصغاني فى هذا الحديث ان موسى قال يارب هل فى خلقك شئ يشبه كلامك قال لا واقرب خلقى شها بكلامى اشدهما تسمع الناس من الصواعق .

[۳] عباره : قديتكم در . قالوا قديتكم ، اولاجق .

— كلامى مخلوق در ديديكنگزده ، اللهم مخلوقاتنه تشبيه ايدىورسكز . زيرا سرك مذهبكزه كوره ، الله بعض وقت سويله من اوليور نته كيم انسانلرده ، الله كنديلرنده كلام خلق ايدىجه به قدر سويله ميورلر . بصورتله كفر ايله تشبيه آراسنى جمع ايتمش اوليورسكز . الله تعالى بوكي صفتلردن مزهدر . بز ، الله تعالى ديله بجه دأما سويله ر ، [۸] ديورز . او ، وارايدى لكن كلام خلق ايدىجه به قدر سويله مدى ديورز . كندا او ، وارايدى فقط كنديسى ايچون قدرت خلق ايدىجه به قدر قدرتى يوق ايدى ديورز . اوورا ايدى فقط كنديسى ايچون نور خلق ايدىجه به قدر نوري يوق ايدى ديورز . او وار ايدى فقط كنديسى ايچون عظمت خلق ايدىجه به قدر عظمتى يوقدى ديورز . ايشته صفتلرى بويله تعريف ايدورز .

يزم بوتعريفمزه قارشى ، اكر سزالله ونورى ، الله وقدرتى ، الله وعظمتى ديبه جك اولورسه كز بونكله الله وقدرتى ، الله ونورى لايزال در نتيجه سنه واصل وخرستيانلرك سوزلرى ايله قائل اولمش اولورسكز ، ديورلر .

زده شوچوابى ويررز: بز ، الله وقدرتى لايزال در ديورز ، الله قدرتيه لايزال در ، الله نوريله لايزال در ، ديورز . يوقسه نه وقت وناصل قادر اولدى سوزى يوقدر .
— الله واردى ، اونكله برابر هيچ برشى يوق ايدى ، ديمدكجه مسلمان اولامازسكز

[۸] عباره: ان الله لم يزل متكلماً اذا شاء ، در ، بوقره ايله ابن حجر استمهاد ايدىيور . عبارسى: ان كلام الله غير مخلوق انه لم يزل متكلماً اذا شاء ، نص على ذلك احمد في كتاب الرد على الجهمية ، فتح البارى ۱۳ ج ۳۸۰ ص . ابن حزم الفصل (۳ جزؤ ۵ ص) ده كلام حقنده اهل سنت قولى اولقى اوزره برشى ذكر ايدىيور وبونى امام احمدك قوليدر ديور . حالبوكه ذكر ابتدايى شى امام احمد منجهيله هيچ بروجهيله قابل تأليف دكلر . عباره سى: وقال اهل السنه ان كلام الله عزوجل هو علمه لم يزل وانه غير مخلوق وهو قول الامام احمد حنبل

ابن حجر فتح البارى (۱۳ ج ۳۷۹ - ۳۸۰) ده قران حقنده كى اقوالى ذكر ايدىيور : قران حقنده بش قول واردر . برى معتزله قولى كه ، مخلوقدر ديرل ايكنجيسى كلابيه قوليدر كه ، اللهم ذاك عيني القديم ، صوت وحرف دكلدر ، انسانلر بيننده موجود اولان ، كلامك عيني دكلدر بلنكه تعبيريدر ، ديرل . اوچونجيسى سالميه قوليدر كه ، حروف واصوات قديمه در ، بينمزه اولان حروف مكتوبه واصوات مسموعه نك عيني در ديرل . دورنجيسى كراميه قوليدر كه ، محندنر مخلوق دكلدر ديرل ومخلوق ايله محدث بيننى تفريق ايدرل . بشنجه قول اربابى ايسه ، قران اللهم كلاميدر غير مخلوقدر ايسته دكجه هر زمان تكلم ايدر ديرل . ديور و نص عليه احمد ديهرك يوقارنده ذكر ايتديكمن فقره ي سرد ايدىيور .

— الله واردى اونكله برابر هيچ برشى يوق ايدى ، ديوروز . فقط جناب الله بتون صفتلرى ايله ازليدر ديديكمز زمان ، آنجق براللهى بتون صفتلرى ايله توصيف ايتمش اوليورمىز ؟

بوني برمشال ايله ايضاح ايدلم : خرما آغاجى ديديكمز زمان بو، جذع، كرب ، كرنافه ، سعف، خوص ، چهاردن عبارت دكليدر ؟ حالبوكه اسمى برشيدك اسميدر بتون صفتلريله [۱۰] نخله تسميه ايدلمشدر . [۲] بونك كې (وله المثل الاعلى [۳]) الله دخى بتون صفتلريله اله واحدره، ديوروز.

يوقسه برزمان او، وار ايدى فقط قدرت خلق ايدىجه يه قدر قدرتى يوقدى ديمه يز، زيرا قدرتى اوليان عاجزدر. كذا برزمان او وار ايدى فقط بيلميوردى ده ديمه يز، زيرا بيلميان جاهلدر بلنكه الله من الازل الى الابد عالمدر قادردر ، زمان و كيفيت يوقدر ، ديوروز.

الله تعالى قران كريمده، وليدين مغيرة لخزومى نامنده بركافرى ذكرايتدى : (ذرنى ومن خلقت وحيدا: بنى وحيد يرانديغ دمله براق. سورة المدثر) ديدى. بويله جه بوكافرى وحيد تسميه ايتدى ، حالبوكه اونك ايكي كوزى ، ايكي قولانغى ، ديلي ، ايكي دودانغى ، ايكي الى ، ايكي آياغى و برچوق اعضسا وجوارحى و اردى ، بويله ايكن بوني بتون صفتلريله وحيد تسميه ايتدى . بونك كې جناب الله دخى (وله المثل الاعلى) بتون صفتلريله اله واحدره .

باب : جهى نك ، جناب الله (الرحمن على العرش استوى : رحمن عرش اوزرينه مستوى اولدى . سورطه) و (خلق السموات والارض وماينهما فى ستة ايام ثم استوى

[۱] اجزاً تعبير اوانان شيلره صفت اطلاق ايدور .

[۲] جذع : جيمك كسريله خرما آغاجنك بدنه دينر . كرب ، خرما آغاجينك كسلن قايين شاخلرينك اوموز باشى كې يرنده قالان كتوكلرينه دينر . كرنافه كافك كسرى و ضيله ، خرما بدنده (اوزه كنده) قالان بوداق كسنديسنك ديبلرينه دينر . سعف سين وعينك فتحيله خرما آغاجينك دالنه دينر ، بر قوله كوره ياراغنه دينر مش . خوص خانك ضيله خرما ياراغنه دينر . چهار زمان وزننده ، خرما كوبى ، و خرما بينيسى ديديكارى دركه خرما آغاجلرينك نپلرنده اولور . آقى و لذيد ، طعمى سوده قريدر .

[۳] الله حنفته تشبيه و مناسنى اهام ايدر بركله قولاندقندن صوكر ا نزيه بارى ايجون قوللايلير برجهلدر . حرفياً توركه ترجمه سيله معنای مقصود افاده ايديله من توركه مزده (بكنزه تمك كې اولماسون) تعبيرى وارددر . موضع استعمالى بشقه اولماسه ايدى . بونكله ترجمه ايدرده .

على العرش : آتى كونده سموات وارضى خلق ايتدى صوكرا عرش اوزرينه مستوى اولدى. سورة السجده) بويوردىني حالده، اللهمك عرش اوزرنده اولديغى انكارايتديكنه داؤدر .

دييورلر كه : الله عرش اوزرنده ناصل ايسه پدى قات يرك آلتنده [۱] اويلادر ، سموات وارضده وهرمكانه اويلادر هيچ برير اوندن خالى دكلدر، برمكانه بولنوب ديكر مكانه بولونماماسى قابل دكلدر. وقران كرمده كى (وهوالله فى السموات وفى الارض : او كوكرده ويرده اللهمدر. سورة الانعام) آيتنى اوقويورلر .
بز دييورزكه : مسلمانلر برچوق محل ومكانلر بيليورلر كه اللهمك عظمتندن اورالردم هيچ برشى يوقدر .

— هانكى مكانلر ؟

— سزك جسمسكز ، ايچكيز ، حيوانلر كى ايچى الخ كى برطاقم محللر . جناب حق بالذات كنديسى ايسه ، سهاد اولديغى خبر ويريور : (ءانتم من فى السماء ان يحسف بكم الارض : سهاد اولان ذاتك سزى يرك دينه كچره جكندن قورقايورميسكز ءامين ميسكز ؟ سورة ملك) ، (ام انتم من فى السماء ان يرسل عليكم حاصبا : ياخود ، سهاد اولان ذاتك شدتلى روزكار كوندره جكندن قورقايورميسكز ، سورة ملك) ، (اليه يصعد الكلم الطيب : اى سوزلر او كا صععود ايدر . سورة فاطر) ، (انى متوفيك ورافعك الى : بن ، سنى اولديره جكم ويزديمه رفع ايده جكم ، ال عمران) ، (بل رفعه الله اليه : بلكه الله اونى كنديسنه رفع ايتدى ، النساء) ، (وله من فى السموات والارض ومن عنده : كوكرده ويرده وكنديستك عندنده اولانلر اونك در . سورة الانبياء) ، (يخافون ربهم من فوقهم : يوقاريلرنده اولديغى حالده ربلرندن قورقييورلر . النحل) ، (ذى المعارج : باصا ماقلر (معارج لى) صاحبى . سورة المعارج) ، (وهوالقاهر فوق عباده : او ، عبدينك فوقده اوله رق ، قاهر در . سورة الانعام) ، (وهوالعلى العظيم : اويوكسك ويوكدر . بقره) دييورم ايشته بو آيتلر اونك سهاد اولديغى خبر ويريور .

همده بز ، هر هانكى برشيئك اسقلنده اولانى ، جناب اللهمك ؟ (وقال الذين كفروا ربنا ارنالذين اضلانا من الجن والانس نجعلهما تحت اقدامنا ليكونا من الاسفلين : كافرلر ديديلر كه يارب : انسانلردن وجنلردن بزى اضلال ايده نلرى بزه كوستر ، اسفلين دن اوله لر ايجون آياقلر برك آلتنه آلام . سورة فصلت) قوليله ذم ايدلمش اولديغى كور يوزمه

[۱] متنده : الارضين السابعة ، ياللمش

بز سزه صوربورز ، ابلدسك بولوندىنى مكانك برمكان ، كذا شيطانلك بولوندىنى مكانك ده برمكان اولدىغى بيلمورميسكز ؟ اللهمك ايسه بونلره برآراده بولنمەسى جاتز دكلدز .

«وهوالله فى السموات وفى الارض» آيت كريمەسنىك معناسى ايسه : او ، يرده وكوكده اولانلك الهيدر ، ديمكدر . كنديسى عرش اوزرنده در ، علميله ، عرشك دوننده اولانلرى محيطدر ، علمندن هيچ برمکان حالى دكلدر . ايشته (لتعلموا ان الله على كل شى قدير وان الله قد احاط بكل شى علماً : الله تعالينك ، هر شيه قادر اولدىغى و علمى ايله هر شيهنى احاطه ايتديكى بيلمە كز ايچون . سورة الطلاق) آيت كريمەسنىك معناسى بودر . بوخصوصى ، اعتبار ايديله جك برمثالله ايضاح ايدەلم : برآدم أنه ، ايچنده صاف شراب بولان شفاف برجام قدحى آلسه ، هيچ برى قدحك ايچنده اولمقسنز ، بتون [۱] كوزلر قدحى احاطه ايدرلر . بونك كى (وله المثل الاعلى) جناب حق دخى مخلوقاتندن هيچ برشيدە بولنمقسنز بتون مخلوقاتنى (علميله) احاطه ايدر .

اعتبار ايديله جك ديكر برمثال (خصوص) : اكر برآدم بتون لوازماتى تكميل ايدەرك براو ، ياپار صوركرا اودن چيقوب قيوى قايارق كايذرسه ، اوآدم ، او ك ايچنده بولمادىنى حالده ، اونده قاچ او طه وهر او طه نك كندىساكى نه قدر اولدىغى بيلىر ، الله دخى (وله المثل الاعلى) مخلوقاتندن هيچ برنده بولنمادىنى حالده ، كندى خلق ايتديكى شيرلك نه اولدقلىنى و ناصل اولدقلىنى بيلدور .

باب : جهميه نك ، مايكون من نجوى ثلاثة الاهور ابعهم ، آيت كريمەسنى تاويللرينه كنجە ، بز ديوروزكه الله جل ثناؤه (الم تر ان الله يعلم ما فى السموات وما فى الارض : الله تعالينك ، كوكلرده ويرده اولان شيرلى بيلديكى كورمورميسك . المجادلة) ديهرك ، كوكلرده ويرده اولان شيرلى بيلديكى خبر و پرور . (و مايكون من نجوى ثلاثة الاهور ابعهم : اوچ كيمسه نك كيزلى قونوشمەلرى اولماز ، الا او ؛ دوردنچيلريد) ديور . يعنى الله ، علميله دوردنچيلريد . ولا خمسة الاهو سادسهم : بش كشينك قونوشماسى اولماز ، الا او آلتنجيلريد . يعنى الله علمى ايله آلتنجيلريد . (ولادانى من ذلك ولا اكثر الا هو معهم بوندن آز ويا چوق اولمازلر ، آتجق او ، اونلره برابردر . سورة المجادلة) يعنى بزده بولونسەر بولونسولر علميله او ، اولرك آرلنده در . (ثم يذنبهم بما عملوا يوم لقيامة ان الله

[۱] كل بصر ابن آدم .

السيئات مجموعەسى صابى : ۵

بكل شيئ علمي : صوكر ا قيامت كوننده اونلره يابدقارندن خبر ويرر، الله هر شيشي علمي در)
بوويريور . كوريليور كه جناب الله علمي بيلديرمكه سوزه باشلامش وعلمي بيلديرمكه
سوزيني ختم ايتمشدر .

باب : جهمي نك ، الله هر مكانده در، بوراده واردرشوراده يوقدر دنيله من ديه اعتقاد
ايتديكي زمان ، الله حقنده يالان سويله ديكني اوكر نك ايتترسه كز ، اوكا ، هيچ برشي
يوق ايكن الله وار ايدى دكلي ؟ ديه صوريكز ا شهبه سز اوت ديه جكدر . صوكر ا ،
الله اشيايي خلق ايدر كن كندى نفسنده مي خلق ايتدى ، يوقسه كندى نفسندن خارجه مي ؟
ديه صوريكز . بو صورتده او ، اوچ احتمال قارشوسنده قاير . اكر خلقى كندى نفسنده
خلق ايتدى ديرسه ، جن ، انس و شياطينى كندى نفسنده خلق ايتدى ديديكى ايچون
كافر اولور ، اكر كندندن خارجه خلق ايتدى صوكر ا مخلوقاته داخل اولدى ديرسه ،
هر محله حتى محلات مستقدره يه داخل اولدى ديديكى ايچون ينه كافر اولور . اكر كندندن
خارجه خلق ايتدى فقط اونلره كيرمدى ديرسه ، بوتون سوزلرندن رجوع ايتمش اولور .
بو ايسه اهل سنتك قوليدر .

باب : جهمي نك ، علم الهي اعتراف ايتديكي اوكر نك ايتترسه كز
اوكا شو ايتلري سويله بيكز (ولايحيطون بشي من علمه : اللهم علمندن هيچ
برشيشي احاطه ايتملر . بقره) ، لكن الله يشهد بما انزل اليك انزل به علمه : فقط ، الله تعالى سكا
انزال ايتديكي شيله شهادت ايديور ، واوئي - سنك اوئي توديعه لايق محل اولديغكي -
بيلرك انزال ايتدى . النساء) ، (فالم يستجيبوا لكم فاعلموا انما انزل بعلم الله : اكر اجابت
ايتلرسه ، سز بيلكز كه آنجق اللهم علميله انزال ايدلشدر . هود) ، (وما نخرج
من ثمره من اكامها وما تحمل من انثى ولا تضع الا بعلمه : طومور جفندن ميرمرك چي قماسي ،
قادينرك كبه قالماسي ووضع حمل ايتلري آنجق اللهم علميله در . فصلت)

شمدي جهمي يه ، اللهم علمي اوزرينه اعلام ودالاتي قولته ين (بونلر) ، اللهم
علمي اقرار ايديور (لر) مي ؟ ده نيلير [۱] . اللهم علمي يوقدر ديرسه كافر اولور ، اكر
اللهك حادث علمي وار ديرسه ، الله بر زمان بيلموردى صوكر ا كنديسنه علم احداث
ايتك صورتيله بيلدى ، ديش اولديغندن ، ينه كافر اولور . اكر اللهم علمي واردر ،
[۱] متن ده عبارته : « نقر بعلم الله هذا الذي قتل عليه بالا اعلام والدلالة » در . يقر بعلم الله
هذا الذي قتل عليه ... تخميني اوزرينه ترجمه ايدلشدر . قتل عليه ، ده او قوناييلير . او حاليه ترجمه ،
دلاک ايله رجوع ايدن ديمك اولور . عليه ايله التياي دها فضله اولور .

مخلوق ده دكل ، محدث ده دكل در ، دیرسه ، بوتون سوزلردن رجوع ایتش واهل سنتك قوله قائل اولمش اولور .

باب : جناب حقك قرانده ذكر ایتدیكى « وهو معكم » قوله دائردر .

قرانده « مع » برقاچ وجه اوزره در : الله تعالى حضرت موسایه (انى معكما اسمع وارى : بن سزكلهیم ، ایشیدبور وکویورم . سورة طه) دیورکه : سزدن ضررى دفع خصوصنده دیمكدر . (ثانی اثنین اذها فی الغار اذ یقول لصاحبه لا تخزن ان الله معنا : ایكى دن ایکنجیسی اوله زق غارده بولندی ، و آرقاداسته ، مراق ایتمه ! الله بزمله در دیدیكى زمان . سورة التوبه) دیورکه ینه ، بزدن ضررى دفع ایتك خصوصنده دیمكدر . كذا (وكم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله والله مع الصابرين : نجه آزجماعت چوق جماعته اللهم اذنیله غالب كلدی ، الله صبر ایدنلره در . سورة البقرة) دیورکه ، دشمانلرینه قارشى ، اونلره یاردم خصوصنده دیمكدر . (ولا تهنوا وتدعوا الى السلم وانتم الاعلون والله معكم : وهن وقتور کوستره بیکنز سلم ومسالمته دعوت ایدیکنزه ، سز اوستون سکنزه ، الله سزكله در . سورة محمد [۱]) دیورکه دشمانکنزه قارشى سزه یاردم خصوصنده دیمكدر . كذا (ولا یستخفون من الله وهو معهم : اللهم انزله منزل ، (یا خود کیزله منزل) او ، اونلره برابر در . سورة النساء) دیورکه ، علمیه اونلرک ایچنده در دیمكدر . كذا (فلما ترآ الجمع قال اصحاب موسى انا لمدركون قال كلا ان مئى ربى سیهین : ایكى جماعت بررینه کورندكاری زمان مرسانك اصحابى ، یا قالا نیورز دیدیلر ، موسى اصلا ! دیدی ، ربم بنمله در بکا یول کوستریرر . الشعراء) فرعونه قارشى یاردیمی بنمله ، دیمكدر .

(الله خلقه در) دعواسنده دینلر جهمك علمینه چیقنجه ، شو فکرده بولندی :

او ، هرشیه برابر در ، فقط هیچ بر شینه مماس و هیچ بر شینه مبین دکلدر ، دیدی . — بوسوز هیچ بر معنا افاده ایتز ، اولجه سوبله ندیكى کبی یالکز قباحق اورتمك

ایچون سوبله تمش سوزدر .

— خایر ، اویله دكل در .

اویله ایسه ناصل ؟ هم هرشیده اولیور ، همده هیچ بر شینه مماس ده مبین ده اولیور ، دیدك بوسوزه ابی بر جواب ویره مدی ، کیفیت یوق (بلا .) دیدی . بوسوز ایله جاهلاره حیلله یاپور وتلیس ایدیبور .

[۱] متن ده آیت ولا تهنوا ولا تخزنوا وتدعوا ، ادر . ولا تخزنوا ، خطا یازلمش در

— قيامت اولدينى زمان يالكز جنت جهنم ، عرش وهو بولناجق دكلى ؟

— اوت ، يالكز اونلر بولناجق

— اوزمان ريمز نرده اولاجق ؟

— دنياده اولدينى كى ينه هرشیده اولور .

سزك مذهبكزه كوره ، اللهك ناردده اولان قسقى ناردده ، هواده اولان قسقى هواده دره ، شيمدى بو ناصل اوليور ديدك . بو صورتله الله حقنده يالان سويله دكلرى ميدانه چيقدى .

جهميه زعم ايتديلر كه ، قرانده اولان الله (اسمى) آنجق براسم مخلوقدر . جهميه به

صورارز :

— بك اى ، بو اسمى خلق ايتهدن اول اسمى نه ايدى .

— اسمى يوق ايدى .

— شو حالده بونك كى علم خلق ايتهدن اول هيچ برشى بيلدز جاهل ايدى صوكرا

كنديسى ايچون علم خلق ايتدى . كنديسى ايچون نور خلق ايدنجه به قدر نورى ده يوق

ايدى . نفسى ايچون قدرت خلق ايدنجه به قدر قدرتى ده يوق ايدى ... آرتق خيىث ،

جناب حقك كنديسى رسوا ايتديكى ، وقرانده اولان « الله » ك آنجق براسم مخلوق

اولديغى اعتقاد ايتسى ايله ، خباتتلك ميدانه چيقديغى آكلادى .

كذلك جهميه به ، اكر بر آدم ، كنديسندن باشقه اله بولنمى ان الله ايله يالاندن يمىن

ايدرسه ، حانت اولماسى لازم كلير . زيرا خلق ايله يمىن ايتهمش بلكه مخلوق برشى ايله

يمىن ايتشدر ، ديديكمز زمان ينه رسوا اولور .

ينه ، پيغمبر « ۴۴م » ، ابوبكر ، عمر ، عثمان و بونلردن صوكره كان خليفه لر ،

حاكم وقاضى لر « بالله الذى لا اله الا هو » ديه يمىن ايتدريميورلرميدى ؟ ديمك سزك مذهبكزه

كوره بونلر خطا ايدبورلردى . پيغمبرك وارنك ايزندن كيدنلرك ، الله ايله دكلده ، اسمى

الله اولانله يمىن ايتدريمه لرى لازمدى ، لا اله الا الله ديمك ايسته دكلرى زمان ده « لا اله الا لى

خلق الله » ديمه لرى لازم ايدى . اكر بويله ديمز لسه توحيد لرى صحيح اولمازدى ، ديدك .

ينه ، الله تعالى حقنده يالان دعواده بولنمى ندى طولانى ، الله كنديسى رسوا ايتدى .

فقط بزديرزكه ، الله ، اللهك كنديسى در ، الله اسم دكلدر ، آنجق اللهدن باشقه

اولان بتون شيلر اسمدرلر [۱] .

[۱] وعلم آدم الاسماء ، انهى الاسماء سميتوها .

— الله تعالى تكلم ايمه نجه ، مخلوقاتی نه ايله خلق ايتدى ؟ خلقنى قولى وكلاميله خلق ايتديكنه دائر الله طرفندن ، بالخاصه (انما قولناشى اذا اردناه ان نقول له كن فيكون ، قولنده بز دلالت يوقيدر ؟ (وارمى ؟)

— قولناشىك معناسى ، بر شيشى اراده ايتديكمزده اوشى موجود اولور ، ديمكدر .

— او حالده نيچون الله (ان نقول له) ي اضافه ايدبورسكز ؟

— قرانده ذكر اولنان هر شيدن آنجق معنالى مقصوددر (مراددر) الله ديدى

ديك ، عربلك ، ديوار ديدى ، خرما آچاچ ديدى ده دوشدى ، ديه لرى قيلنددر .
كوريلوركه جهيمه هيچ بر شيشه قائل دكلردر .

مهوت اولديكز ديدك ، اعتراف عجز ايتديلر

— مذهبكزه كوره الله تكلم ايتيورسه مخلوقاتی نه ايله خلق ايتدى ؟

— قدرتيه

— قدرتى شيميدر ؟

— اوت

— قدرتى اشياى مخلوقه جمله سندنمى در ؟

— اوت

شوحالده ديمك الله تعالى خلقى ، خلق ايله ياراتدى (مخلوقى مخلوق ايله ياراتدى) ؟
بو كاقائل اولمله قرانه مخالفت وقرانله محاربه ايدبورسكز
ديورهر شيشى بالذات كنديسى خلق ايش اولديغنى خبر ويريور « وهل من خالق غير الله :
اللهدن باشقه هيچ خالق وارمى در ؟ » . ديه رك كنديسندن باشقه هيچ بر خالق بولتمه ديغنى
خبر ويريور . حالبوكه سز مخلوقاتی ، اللهدن باشقه سينك خلق ايش اولديغنى زعم ايدبورسكز .
الله تعالى جهيمه نك ديدكلردن منزهدر .

باب : روايت اولنان حديشلردن جهيمه نك قران مخلوق اولديغنى ادعا ايمه لرينه دائر .
دييورلر كه : حديشه (ان القران فى صورة الشاب الشاحب فيأتى صاحبه فيقول له من انت
انا القران لذى اضنيت (او اظننت) نهارك واسهرت ليلك فيأتى به الله فيقول يارب : قران نجيف
بركنج صورتنده ، (قيامت كوننده) صاحبه كلير ، صاحبي او كاسن كيم سك دير . قران ،
نجى او قومق ايچون ، كوندوزلرى كنديكى ضعيفا لانديفك و كجه لرى ايقوسز قالديفك قرانم ،
دير ، وصاحبنى اللهم حضورينه چيقاروب يارب دير) ديه وارد اولمشدر ، ديديلر وقرانك

مخلوق اولديغى ادا ايتديلر . حلبوكه ، قران كلير ديمكدن مراد ، قرانك ثوابى كلير وبارب . . . دير ، ديمكدر .

باب : جهه يه نك ، هو الاول والاخر آيت كريمه سنى تاويلي : الله تعالى ، مخلوقاتى يار آتمه دن مقدم ، خلقدن اول در ، ديديلر دوغرو سويله ديلر ، خلقدن صوكراده آخر اولاجقدر اوزمان نه كوك ، نير ، نه جنت ، نه جهنم ، نه ثواب ، نه عقاب ، نه عرش نه كرسي هيچ برشى قالماياجقدر . زيرا الله ايله بركده برشى بولنديغى مدتده الله آخر اولماز ديديلر . وبوسوزلر يله برچوق انسانلرى اضلال ايتديلر .

بز دييوزر كه الله تعالى جنتك واوراده اهلينك دوام ايده جكلر ينى خبر ويره رك (لهم فيها نعيم مقيم : اونلر ايچون اوراده دواملى نعمت وادرر . التوبه) ديدى . كذا (خالدن فيها ابداء : اوراده دائمى صورتده باقى قاهر ق) ، (اكلها دائم : ما كولاتى دوام ايديجيدر .) ديدى . الله تعالى ، مقيم و دائم دييوزسه اصلا منقطع اولماز .

كذا (وما هم منها بمختر حين : اونلر اورادن چيقاريلزلر . سورة الحجر) ، (ان الآخرة هي دار القرار : آخرتدر انجق قرار يوردي . مؤمن) ، (ان الدار الآخرة لهما الحيوان لو كانوا يعلمون : اكر بيله بيلسه لر ، انجق آخرت يوردي در حيات . عنكبوت) (ما كئين فيها ابداء : اوراد ابدى صورتده قاهر ق . كهف) ، (واما الذين ابضت وجوههم ففي رحمة الله هم فيها خالدون : بوزى آق اولانلر ، اللهم رحمتده باقيدر لر . آل عمران) ، (وفاكهة كثيرة لامقطوعة ولا ممنوعة : آرقاسى كيسلمه يه ن ومنع ايديله ين چوق ميوه لرده . سورة الواقعة) دييور بونك امثالى قرانده بك چوقدر .

كذا الله تعالى اهل نارى ذكر ايتدى : (لا يقضى عليهم فيموتوا ولا يخفف عنهم من عذابها : اونلر (ك اولمه لر ينه) . حكم اولتماز تاكه اولولردى واونلردن جهنمك عذابى ده تخفيف اولتماز . فاطر) ، (اولئك يتسوا من رحمتى : اونلر بيم رحمتدن اميدلر ينى كسديلر . عنكبوت) ، (لا ينالهم الله برحمته : اونلر اللهم رحمتى ايرمز . اعراف) ، (ونادوا يا مالك ليقض علينا ربك ! قال انكم ما كئون : اى مالك ! ربك بزه (اولمه) حكم ايتسون ديه ندا ايتديلر . مالك اونلره ، ابدى صورتده قلاجقسكز ديدى . سورة الزخرف) ، (سواعلينا اجرعنا ام صبرنا مانان من محيص : فريا ايتك وصبر ايتك بزم ايچون مساويدر ، بزم ايچون قورتيلش يوقدر . ابراهيم) ، (خالدن فيها اولئك هم شر البرية : باقى اولهر ق جهنم آتشنده لر ، اونلر مخلوقاتك اك قنلريدر . سورة ليدة) ، (كلفضجت

جلودهم بدلناهم جلودا غيرها: ده ريلرى ياندقجه، اونلرك ده ريلرني دكشديررز. سورة لئسا) (كلا ارادوا ان يخرجوا منها من غم، اعيدوا فيها: غم و غصه دن صبر سز اولارق، اورادن چيقمق ايسته دكجه تكرار اورايه اعاده اولورلر. سورة الحج)، (انها اعياهم مؤصدة: اوآنش اولر اوزرينه قابلمش در. سورة الهمزه) دييور. بونك امثالى قرانده بك چوقدر. سموات وارض ايسه هلاك اولورلر [۱]. زيرا اهلازرى ياچته ياخود جهنمه كيده رلر. اما عرش نه هلاك اولور، نه ده يرندن اوينار. زيرا اوچنتك سقفي در. والله تعالى اونك اوزرنده در. بناء عليه هلاك و نابود اولماز.

كل شئ هالك الا وجهه، قوليك ايضاحى ايسنه، الله تعالى عرش اوزرنده اولانلرك جمله سنى انزال ايتدى [۱]. ملائكتك ارض هلاك اولدى ديه كنديلرينك باقى قالمه لرني اميد ايتمه لرى اوزرينه، اوله جكسز ديه سموات ارض دن خبر و يرن آيت انزال ايتدى [۲] و ذى حيات اولانلره خطابا هر شى هالك در يالكز اوحي در، اولمز ديدى و اوزمان ملكرده اوله جكلرني يقين ايتديلر.

الله تعالى هر مكانده در. هيچ بر مكان اوندن خالى اولماز ديدكاري زمان، جهيميه (فلما تجلى ربه للجبل جعله دكا) قوليك نه ديمك اولديغنى زه سويله ييكز! سرك ديديككز و جهله الله تعالى كنديسى جبل ده ايديسه، جبله ناصل تجلى ايتدى. زعم ايتديككز كهي كنديسى اونده (جبل ده) اولسه ايدى، ايچنده بولونديغنى شينه تجلى ايتزدى (ايدمه مزدى) ليكن الله تعالى عرش اوزرنده در، وايچنده بولمادىغنى برشيئه (طاغه) تجلى ايتمشدر، طاغ اوندن اول (اولجه) كورمديكى برشيئي كورمشدر.

جهم، اللهم نوري واردر ديدك، بوكا قارشى، اوتماميله نوردر ديدى. الله تعالى (واشرق الارض بنور رها: ير، ربك نوريله آيدىلاندى. الزمر) ديدى و بوضورتله، نوري بولنديغندن خبر و يردى، ديدك.

(۱) متن ده باذنا كهي يازلمش. دوغريسى، بادا، در.

(۲) متن ده كى عباره، كل من عليه، او قونايلىدىكى كهي، كل من عليه او قونايلىر. انزل كل من عليه نك، نه ديمك اولديغنى آكلايه مادم. عرش اوزرنده كيلر و ازمش؟ نه وقت وزه به انزال ايتمش؟ اكر «انزل» نك نزل دن اكرام معناسى و ارايسه، عليها او قونور، افاده لى و مقامه مناسب بر معنا چقار ايدى. كوكده اولانلرى اكرام ايتدى ديمك اولور و اكرام، نتيجه ده بقاى اميد ايتمه مؤدى اولوردى. قيامت تقرب ايتديكى زمان ملائكتك سماند يره ايتيه جكلرينه داخر خبر وار.

ينهء الله هر مكنانده در و كنديسى تماميله نورد در ديورسه كزء قارا كلق اولثء كنديسنده
اولان نور ايله نهدن طولاي آيدينلاما ديغتك سببى ايضاح ايدى كزء! او طه به ايشيق كيرديكى
زمان نهدن آيدينلانيورء ديررز . ايشته اوزمان الله تعالى اوزرينه يالان سويله دكلى
ميدانه چيقار .

الله تعالى حقنده سالم فكره مالك اولانء كتاب وسنته مخالف قولدن رجوع ايدنء
مهاجرين واتصارك قولدن عبارت اولان ائمه قوله قائل اولانء جهم واتباعك دينى
ترك ايدن كيمسه به الله تعالى رحمت ايتسونء ايشته بوء كتابك آخريدن . يالكز اولان
الله حمد اولسونء سيدمن محمد عليه السلامه وآلنه الله تعالى رحمت ايتسونء ودائى اولان
چوق سلام ايله تسليم ايتسون .

قوام العيبه

